Бутун дунё пролетарлари, бирлашингиз!

СОВЕТ ЎЗБЕКИСТОНИ

Газета 1918 йил 21 июндан чиқа бошлаган

Ўзбекистон Коммунистик партияси Марказий Комитети, Ўзбекистон ССР Олий Совети ва Министрлар Советининг органи

№ 237 (20. 205) • 1988 йил 15 октябрь • шанба

Баҳоси 3 тийин.

ҚИШЛОҚДА ИЖАРАНИ РИВОЖЛАНТИРАЙЛИК, ИҚТИСОДИЙ МУНОСАБАТЛАРНИ ҚАЙТА ҚУРАЙЛИК

Илгари хабар қилинганидек, 12 октябрь куни КПСС Марказий Комитетида ижара пудрати қўлланилаётган колхозлар, совхозлар ҳамда агросаноат комплекси бошқа корхоналарининг раҳбарлари, ижара коллективларининг ходимлари, район партия комитетлари секретарлари, олимлар, қишлоқ хўжалиги мутахассислари билан учрашув бўлиб ўтди.

КПСС Марказий Комитети Бош секретари, СССР Олий Совети Президиумининг Раиси М. С. Горбачев учрашувни оча туриб бундай деди:

— Ўртоқлар, мен сизларнинг ҳаммангизни партиямиз Марказий Комитетида қутлайман. Биз агросаноат комитети вакилларини, колхоз ва совхозларнинг раҳбарларини, ижара коллективларининг бевосита раҳбарларини, ижарачиларни, агросаноат комитетининг қайта ишлаш саноати ходимларини, қишлоқ район партия комитетлари секретарларини, министрлар группасини, агросаноат комплекси билан боғлиқ бўлган бошқа ўртоқларни таклиф қилганмиз. Бутун жамият, мамлакатимизнинг барча меҳнаткашлари агросаноат комплекси муваффақиятли ишлашидан, унинг яхши натижаларидан астойдил манфаатдордир.

Умуман, бу учрашувни биз сизлар билан маслаҳатлашиш мақсадида режалаштирган эдик. Гарчи қишлоқ хўжалигида қишловга ўтиш билан боғлиқ бўлган муҳим ишлар бошланаётган, ҳар бир кун кўкламдагидек катта аҳамият касб этаётган бўлишига қарамай, ўрим-йиғим палласи авжи бироз пасайган пайтни танладик. Бу, биринчидан.

Иккинчидан, биз олдинда йил ва умуман беш йилликнинг ўтган йиллари якунларини чуқур ўйлаб кўриш керак бўлган, қайта қуриш йилларида нималар кўпайдию, қишлоқ хўжалигидаги ишлар қандай ўзгаряпти, деган назар билан чуқур ўйлаб кўриш керак бўлган палла—қиш даври турганлигини ҳисобга олдик. Хўш, нималар бўляпти, бу уч йил нималарни кўрсатди, нимага диққат-эътиборни қаратиш керак, қандай вазифаларни дарҳол, фурсатни қўлдан бермай ҳал қилиш керак, нималардан бутунлай воз кечиш керак? Мен қишлоқ хўжалигида ва умуман аграр секторда тараққиётни тўхтатиб турган, демакки мамлакатимизни озиқ-овқат билан таъминлашдек энг муҳим социал-иқтисодий ва социал-сиёсий вазифалар ҳал этилишини тўхтатиб турган барча нарсаларни назарда тутмоқдаман.

Яна бир гап. Бу ойлар, балки хўжалик юритишнинг янги формаларига ўтишда қайта қуриш йилларидаги энг фаол ойлар бўлар. Бу ерда мазкур жараёнга кириши кетган, дастлабки тажрибаларни ҳам тўплаган, балки қувонч ва дилсиёҳликни ҳам тотиб кўрган, ҳатто дакки ейишга ҳам улгурган айрим кишилар ҳозир бўлдилар... Аммо хўжалик юритишнинг янги методларини ўзлаштиришнинг мазкур мактаби зарур, бинобарин, бу мактабда ҳамма вақт биринчиларга, бу ишни ўзлаштираётганларга, ҳеч ким босиб ўтмаган йўллардан бораётган кишиларга қийинроқ бўлади.

Бизнинг ниятимиз шуки, бу йўлдан бутун қишлоқ хўжалиги, бутун аграр сектор бориши керак. Демакки, боя айтганимдек, айнан шу ойларда — куз ва қиш мавсумларида кўпгина ишлар қилина бошланади. Колхозлар, совхозларда, аграр секторнинг бошқа бўлинмаларида раҳбарлар, мутахассислар, иқтисодчилар иштирокида, партия, совет ходимлари иштирокида балки айнан шу дамларда қишлоқда янги методларни ўзлаштириш жараёнини, иқтисодий муносабатларни қайта қуриш жараёнини ҳаракатга келтириш тўғрисида, уни росмана ҳаракатга келтириш тўғрисида кўп гаплар бўлса керак.

Биз бу учрашувга узоқ мақсадни кўзлаб тайёргарлик кўрдик. Февраль ойида партия Марказий Комитетининг Пленуми бўлиши керак. Биз бу Пленумда ўтган йиллар тажрибасини, аслини олганда социализм йилларида қишлоқ хўжалигини юритишнинг янги усулларини ўзлаштира бошлаган ва узоқ муддатли аграр сиёсатни ишлаб чиқа бошлаган ва айниқса сўнгги йилларда хўжаликни юритиш тажрибасини қайтадан идрок этишимиз лозим бўлади.

Аграр ишнинг ўзи уни ҳал этишда ҳамма иштирок этишини тақозо қилади, бусиз эса озиқ-овқат масаласини ҳал этиб бўлмайди. Бу умумхалқ иши халқ хўжалигининг барча тармоқларига ҳам тааллуқлидир. Шу боисдан экономикамизнинг барча секторлари бу масалада аниқликка эга бўлишлари лозим. Албатта, бу ўринда аввало аграр сектор ходимлари, қишлоқ меҳнатчилари манфаатдордирлар. Уларда бирон-бир иш билан шуғулланиш керакми ёки йўқми, бу ишончлими ёки ишончсизми деган савол пайдо бўлмоқда. Хўш бу нима — экспериментми ёки давлатнинг узоқ муддатли сиёсатими? Табиийки ижара сингари бирон-бир ишга киришганингда, кўп йилларни мўлжаллашинг табиий.

Яқинда Красноярскда бўлган пайтимда у ерда кооператорларнинг, мамлакатда кооператив ҳаракатининг тақдири қандай бўлади, деган масала жуда қизғин муҳокама этилганини эслайман. Ҳамма нарса ҳам силлиқ ўтавермайди. Кооператорлар орасида ҳақиқатан ҳам ташаббусни, топқирликни, хўжалик мустақиллигини, омилкорликни кўрсатишга, йирик корхоналар ҳал этолмаслиги мумкин бўлган кўпгина масалаларни ҳал этишда, бизнинг халқ хўжалигимизда мавжуд бўлган тирқишларни ёпишда жамиятга кўмаклашадиган жуда кўп ҳалол кишилар бор. Бизнинг мамлакатимиз ҳам, чет эллик дўстларимиз ҳам орттирган аввалги тажрибаларга таянувчи сиёсатимиз айни шу мақсадни кўзлайди. Аммо жамиятга қарши унсурлар ҳам ўзларининг ғайриқонуний даромадларини кооперативлар орқали рўёбга чиқариш имкониятини қўлга киритдилар.

Булар ҳаммаси бор гаплар. Биз уларни кўрмаяпмиз ва билмаяпмиз деб ўйламанг. Йўқ, ҳозирги ошкоралик пайтида ҳамма нарса маълум. Лекин биз ваҳима қилмай, бу ҳолларнинг ҳаммасини ўрганиб чиқяпмиз. Бундай ўрганишни чўзиб юбормаслик, аксинча шу турдаги кўринишларга иқтисодий, маъмурий таъсир этувчи омилларни топиш керак деб ўйлайман. Лекин биз принцип жиҳатдан кооператив секторни ривожлантириш тарафдоримиз.

Красноярскда мендан: «Михаил Сергеевич, мана Сиз шахсан кооперативлар тарафдоримисиз ёки унга қаршимисиз?», деб сўраб қолишди. Мен эса бу саволни берган кишидан: «Эҳтимол, сиз кооператор бўлсангиз керак» деб сўрадим. «Ҳа, кооператорман. — деди у, — аммо бу иш билан бундан кейин шуғулланиш керакми ёки йўқми эканлиги тўғрисида аниқ билишни хоҳлайман».

Кўрдимки у ҳалол, виждонли киши экан, тўғри мулоҳаза юритяпти, лекин баъзи бир нарсаларни тушуниб олишни истаяпти, холос. Фақат угина эмас. Ҳамма келгусида аграр сиёсат қандай бўлишини кутмоқда. Бу ўринда бутун жамият учун, экономиканинг барча секторлари учун, албатта, биринчи навбатда, қишлоқ меҳнатчилари учун тўла-тўкис аниқлик бўлиши керак.

Илм-фанга ҳам, тўпланган тажрибага ҳам таянадиган шундай сиёсат йўлига чиқиб олишимиз учун биз ҳамма вақт ишончли ахборотга, айниқса янги жараёнлар ҳақидаги ахборотга эга бўлишимиз лозим. Чунки бизнинг аграр сиёсатимиз аввало сўнгги йилларда тўпланган бутун тажрибани ўзига жо этишга йўналтирилган бўлади, деб ўйлайман. Шу маънода ҳозирги учрашув биз учун, раҳбарият учун, Марказий Комитет учун, ҳукумат учун қимматлидир. Бу учрашув аграр сиёсатга тааллуқли масалалар — бугунги кунда сиз бу сиёсатни қандай тушуняпсиз, келгусида бу сиёсат қандай бўлишини хоҳлайсиз деган масалалар хусусида очиқ-ойдин, эркин фикрлаш, шу хусусдаги ўз фикрларингизни айтишга имкон бўлиши учун уюштирилган.

Биз сизларни ёқимли нутқлар эшитиш учун эмас, балки сизлардан ахборот олиш, сизларнинг фикрингизни билиш, сизлар билан маслаҳатлашиш учун таклиф этганмиз. Гап ўз фикрингизни адабий формада айтиб беришингизда эмас, балки ўз мулоҳазаларингизнинг моҳиятини чуқур тушунтириб беришингиздадир. Шунинг учун хоҳловчиларнинг ҳаммаси сўзга чиқиши мумкин. Суҳбатимиз демократик асосда ўтиши лозим.

Ҳозир биз учун бир қанча асосий муаммолар равшанлашгандек бўлиб қолди. Бу муаммоларни ҳал этмасдан туриб аграр сектордаги иш юришиб кетмайди. Биз шундай тушунамиз: хўжалик юритишнинг янги усулларини ўзлаштирмай, аграр сектор зарур суръатга эришолмайди, ҳосилдорлик ҳамда фермаларнинг маҳсулдорлиги бўйича ва умуман қишлоқда қайта қуриш ишлари бўйича янги даражага чиқа олмайди. Бу ғоятда муҳим проблемаларнинг биринчи группасидир. Бу проблемаларни ҳал этишга чинакамига киришиш керак. Чунки шуни рўй-рост айтайликки, баъзи бировлар бу мураккаб вазифага яқиндан ёндашар эканлар, мана икки-уч йилдирки, бир жойда депсиниб турибдилар. Турмуш эса ер ҳам, ферма ҳам маҳсулот беришини талаб қилмоқда. Чунки бу маҳсулот жамиятимиз учун ғоят зарурдир.

Биз қишлоқ хўжалигимиз хўжалик юритишнинг янги методларини ўзлаштириш йўли билангина эмас, айни пайтда илғор интенсив технологияларни ўзлаштириш асосида олға томон силжиши мумкинлигини ҳам кўриб турибмиз. Бу эса деҳқончиликка ҳам, шунингдек чорвачиликка ҳам тааллуқлидир. Мен буни бир хил нарсанинг иккита ҳал қилувчи томони — хўжалик юритишнинг янги методларини ўзлаштириш ва биотехнология, селекция, техника, химия соҳасидаги ютуқлар асосида — кейинчалик синтез қилиниб, интенсив технологияни ташкил этадиган барча нарсалар асосида янги технологияларни ўзлаштиришдир, деган бўлур эдим.

Учинчи. Мана шу барча илғор методларни, интенсив технологияларни одамлар ўзлаштиришлари керак. Шунинг учун қишлоқда ўз шароитини яхшилаб олмаган одамларсиз муваффақиятга эришиб бўлмайди. Биз биламизки, қишлоқда муаммолар анчагина. Қишлоқнинг социал инфраструктураси, уни социал жиҳатдан қайта қуриш — масалаларнинг навбатдаги группасидирки, уларсиз аграр сиёсатни амалга ошириб бўлмайди Бу масалаларнинг ҳал этилиши шундай социал муҳитни вужудга келтирадики, унда инсон ўзини нормал ҳис этади, унинг оиласи нормал яшайди. У ишга бутунлай берилиб ишлай олади, айтиш мумкинки, илм-фанга ҳам, техникага ҳам таяниб хўжалик юритишнинг янги методларидан фойдаланиб ишга киришади.

Масалаларнинг тўртинчи группаси — маҳсулотни қайта ишлаш, сақлаш, ташиш муаммоларидир. Бугунги кунда мазкур муаммо шунчалик муҳим, шунчалик долзарб муаммоки, бу соҳага биринчи навбатда ресурслар сафарбар этилиши керак. Агар биз ҳозирнинг ўзидаёқ колхоз ва совхозлар етиштираётган маҳсулотларни қайта ишлаб, йиғиштириб олиб, ташиб, сақлаб ва қайта ишлаб, магазин пештахтасигача, истеъмолчигача етказиб берганимизда биз олган қўшимча фойда бирданига камида 25 процентни, бир қанча жиҳатлардан эса 40 процентни ташкил этган бўлур эди.

Иқтисодчилар қишлоқ хўжалик маҳсулотини кўпайтириш мақсадида ишлаб чиқаришга капитал маблағ сарфлангандан кўра айни ана шу маҳсулотни сақлаш ва қайта ишлашга капитал маблағ сарфлаш 3—4 баравар самаралироқ бўлишини ҳисоблаб чиқдилар. Аслини олганда ҳам маҳсулотни нестнобуд қилиш учун ишлаб чиқаришнинг нима кераги бор? Ахир бу бориб турган бемаъниликдир. Бунга ҳеч бир йўл қўйиб бўлмайди.

Биз 7 йилга деярли 80 миллиард сўм капитал маблағ ажратдик, машинасозликнинг барча тармоқларини, жумладан мудофаа тармоқларини бунга жалб этдик. Яқин вақтларда аграр , сектор ходимлари иш яхши томонга ўзгараётганини ҳис этишлари керак.

(Давоми 2-бетда).

КПСС МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИ СИЁСИЙ БЮРОСИДА

КПСС Марказий Комитетининг Сиёсий бюроси 13 октябрь куни бўлган навбатдаги мажлисида КПСС Марказий Комитетининг СССРда миллатлараро муносабатларни такомиллаштиришга бағишланган Пленумига тайёргарлик масалаларини кўриб чиқди. Қайта қуриш, демократиялаш, ҳуқуқий давлатни барпо этиш шароитида кўп миллатли мамлакатимиз учун бу муаммонинг ғоят муҳимлиги ва актуаллиги таъкидланди.

Совет ҳокимияти йилларида СССРда миллий масалани ҳал қилиш юзасидан тарихий муҳим ишлар амалга оширилганлиги, миллатлар ва элатларнинг амалда тенглигига эришишда, халқлар ўртасидаги қардошлик муносабатларини мустаҳкамлашда, меҳнаткашларни интернационал руҳда тарбиялашда жозибадор натижалар қўлга киритилганлиги таъкидлаб ўтилди. Совет кишилари бу натижалар билан ҳақли равишда фахрланадилар. Лекин миллатлараро муносабатларни ривожлантиришда ҳал этиш лозим бўлган кўпгина масалалар аста-секин тўпланиб қолди. Эришилган натижаларга таяниб, ўтмишдан сабоқ чиқариб олиб, қайта қуриш жараёнида миллатлараро муносабатларни такомиллаштиришга доир барча ишларни янги даражага кўтариш керак.

Ўзаро ёрдам ва қардошлик, социалистик интернационализм, ҳар бир миллат ва элатнинг манфаатларини тўла ҳисобга олиш принципларида совет федерациясининг чинакам уйғунлигига эришиш, қайси миллатга мансублигидан қатъи назар ҳар бир одам Ватанимизнинг ҳамма жойида ўзини ўз уйидагидек ҳис қилишига эришиш энг муҳим ишдир. Шу билан бирга демократия ва ошкораликдан демократияга зид мақсадларда, умумий интернационал ғалабаларимизни обрўсизлантириш, миллатлар орасига нифоқ солиш учун фойдаланишга ҳар қандай уринишларга йўл қўйиб бўлмаслиги уқтириб ўтилди.

XIX Бутуниттифоқ партия конференциясининг сиёсий йўл-йўриқлари Пленумга тайёргарликка доир барча ишларга асос қилиб олиниши керак. Пленумга тайёргарлик кўришга кенг партия активларини, олимларни, республикаларнинг жамоатчилигини жалб этиш тавсия қилинди.

Халқ истеъмоли товарлари чакана нархлари ва аҳолига кўрсатиладиган хизмат тарифлари билан боғлиқ ишларнинг аҳволи кўриб чиқилди. Муҳокама қилиш чоғида халқ фаровонлигини ошириш, социал адолат ҳамда юқори унумли меҳнатни рағбатлантириш принципларини тағин ҳам тўлароқ амалга ошириш вазифаларига мос келадиган чакана нарх сиёсатини ўтказишнинг муҳим социал-сиёсий ва иқтисодий аҳамияти таъкидланди.

Чакана нархлар ва хизмат тарифларини асоссиз равишда ошириб юбориш, корхоналарнинг молиявий кўрсаткичларини ишлаб чиқарилаётган маҳсулот нархини ошириш йўли билан, шунингдек аҳоли талаб қилаётган арзон товарлар ишлаб чиқаришни камайтириш ҳисобига яхшилаш практикаси йўл қўйиб бўлмайдиган практика деб ҳисобланди.

Иттифоқдош республикалар Министрлар Советларининг, маҳаллий бошқарув органларининг эътибори улар жойларда нарх сиёсатини ўтказишда катта хатоларга йўл қўяётганликларига қаратилди.

Сиёсий бюро аҳолининг турли группалари, айниқса кўп болали оилалар, кекса ва кам таъминланган одамларнинг эҳтиёжларини ҳисобга олиб хилма-хил товарлар ишлаб чиқаришни рағбатлантириш мақсадида хўжалик механизмини янада такомиллаштириш, нархлар ва даромадлар даражаси устидан контролни кучайтириш юзасидан зарур чораларни кўришни СССР Министрлар Советига тавсия қилди.

Сиёсий бюро савдо ва умумий овқатланиш иши, корхоналарнинг халқ истеъмоли моллари ишлаб чиқариш структурасини белгилаши, уларнинг сифати, давлат ва кооператив ташкилотлари нарх интизомига риоя қилишлари устидан жамоат контролини ташкил этишга доир комплекс чора-тадбирларни амалга ошириш тўғрисидаги ВЦСПС таклифига қўшилди. Истеъмолчилар жамиятини тузиш ва бу муҳим ишда касаба союзларининг фаол ташкилотчилик ролига доир ташаббус қўллаб-қувватланди.

Мажлисда КПСС Марказий Комитетининг Совет Армияси ва Ҳарбий-Денгиз Флотида ҳарбий интизомни мустаҳкамлаш тўғрисидаги қарори қандай бажарилаётганлиги таҳлил этилди. Сўнгги вақтда ҳарбий кенгашлар, командирлар, сиёсий органлар ва штаблар ҳарбий интизомни мустаҳкамлаш масалаларига эътиборни кучайтирганликлари қайд этилди. Қисмларда ва бўлинмаларда уставда белгиланган тартибни сақлаш ишидаги аниқ-равшан натижалар учун раҳбар командир-сиёсий кадрларга нисбатан талаб оширилди. Партия ва комсомол ташкилотлари коммунистлар ва комсомолларнинг хизматда ва шахсий хулқидаги камчиликларга тағин ҳам ўткирроқ фикр билдирадиган бўлиб қолдилар, бу эса ҳодисалар, жиноятлар ва қўпол ҳуқуқбузарликлар сонини бирмунча камайтиришга имкон берди.

Совет жангчилари Афғонистонда интернационал бурчни бажариш чоғида, Чернобиль атом электр станциясида авария оқибатларини тугатишда ва бошқа фавқулодда ҳолатларда юксак онгли интизом, мардлик ва матонатни намойиш этдилар.

Шу билан бирга КПСС Марказий Комитети томонидан қўйилган асосий вазифа— армия ва флотда ҳарбий интизомни тубдан мустаҳкамлаш вазифаси секинлик билан ҳал этилаётганлиги таъкидлаб ўтилди. Ҳарбий хизматдан бўйин товлаш, ҳарбий хизматчилар ўртасидаги уставга хилоф ўзаро муносабатлар, жанговар навбатчилик қоидаларини бузиш ҳоллари, жанговар техниканинг аварияга учраши фактлари жиддий ташвиш уйғотмоқда. Сиёсий ва ҳарбий тарбия беришда, айниқса ҳарбий хизматчилар билан якка тартибда иш олиб боришда расмиятчилик тугатилмаган, одамлар билан жонли мулоқот ўрнига кўпинча тўқиб чиқарилган планлар, кўп сонли кенгашлар, буйруқлар ва кўрсатмалар бериш билан шуғулланилмоқда.

КПСС Марказий Комитети Мудофаа министрлиги ҳамда Совет Армияси ва Ҳарбий-Денгиз Флоти Бош сиёсий бошқармаси раҳбарларидан ҳарбий интизомни мустаҳкамлаш юзасидан қўшимча комплекс чораларни кўришни талаб қилди. Асосий куч-ғайратни армия ва флот ҳал этаётган вазифаларнинг сифатига ва уларнинг жанговар тайёргарлигига ёмон таъсир қилаётган салбий ҳодисаларни бутунлай тугатишга қаратиш керак.

Раҳбар коммунистлар, штаблар, сиёсий органлар ва партия ташкилотлари ҳар бир қисмда ва бўлинмада уставда кўзда тутилган қатъий тартибни таъминлашлари, қўшинларга раҳбарлик усулларини фаоллик билан такомиллаштиришлари лозим. Тарбиявий ишларнинг барча формалари самарадорлигини ошириш, бу ишларни одамлар томон тубдан буриб юборишни таъминлаш зарур. Ҳар бир ҳарбий хизматчи ўз ватанпарварлик бурчини чуқур англаб етишига, ҳарбий қасам ва ҳарбий уставлар талаблари онгли ва бекаму-кўст бажарилишига эришиш керак. Маҳаллий партия, совет органларига, жамоат ташкилотларига чақириқ ёшига етмаган ва чақириқ ёшидаги йигитларни ҳақиқий ҳарбий хизматга тайёрлаш масалаларига эътиборни кучайтириш таклиф қилинди.

Армия ва флотда социал-маданий соҳадаги қолоқликни тугатиш, ҳарбий хизматчилар ва уларнинг оилаларини моддий-маиший жиҳатдан таъминлашни яхшилаш тадбирларини амалга ошириш кўзда тутилди.

Сиёсий бюро Австрия федерал канцлери Ф. Враницкий расмий визит билан СССРда бўлган чоғида М. С. Горбачевнинг у билан олиб борган суҳбатлари ва Н. И. Рижковнинг музокаралари якунларини маъқуллади. Олий даражадаги учрашув жаҳон ва Европа сиёсати масалаларида кенг ҳамжиҳатликни, томонларнинг Совет— Австрия муносабатларини янада кенгайтиришга интилишларини кўрсатганлиги таъкидлаб ўтилди. Совет— Австрия муносабатлари турли социал тузумдаги мамлакатларнинг ўзаро яхши қўшничилик алоқалари намунаси бўлиб хизмат қилиши мумкин.

Л. Н. Зайковнинг Варшавада Москва кунлари байрамида қатнашиш учун Польша Халқ Республикасига сафари натижалари кўриб чиқилди ва маъқулланди. Польша пойтахти коммунистлари, жамоатчилиги билан учрашувлар қайта қуриш ва социал янгиланиш тажрибасига ўзаро қизиқиш кучайганлигидан далолат бермоқда. Совет —Польша ҳамкорлигини ривожлантириш истиқболларига ғоят қулай истиқбол, деб баҳо берилди.

Мажлисда Э. А. Шеварднадзенинг Францияга расмий визити якунлари муҳокама қилинди ва маъқулланди. Президент Ф. Миттеран, Франциянинг бошқа давлат арбоблари билан суҳбатлар Совет— Франция сиёсий мулоқоти даражасини оширишдан, икки томонлама амалий ҳамкорликни такомиллаштиришдан ҳар икки томоннинг манфаатдорлигини кўрсатди. М. С. Горбачев ва Ф. Миттераннинг бўлажак учрашувлари халқаро ишларда иккала мамлакатнинг амалий баҳамжиҳат ҳаракатлари соҳасини кенгайтиришга кўмаклашиши, турли соҳаларда Совет — Франция ҳамкорлигига янги сиёсий суръат бахш этиши лозим. Икки мамлакат раҳбарлари муҳокамасига қўйиладиган амалий масалаларни пухта ишлаб чиқиш топширилди.

КПСС Марказий Комитетининг Сиёсий бюроси Коммунистик партия ички ва ташқи сиёсатининг баъзи бошқа масалаларини ҳам кўриб чиқди.

«ОҚ ОЛТИН» ХИРМОНИГА

Республика областларида пахта тайёрлашнинг бориши тўғрисида шу йил 14 октябрга бўлган

МАЪЛУМОТ

(Планга нисбатан процент ҳисобида)

Областлар	Бир кунда	Мавсум бошидан	Шу жумладан машинада терилгани: Бир кунда	Шу жумладан машинада терилгани: Мавсум бошидан
Хоразм	1,30	93,60	0,90	55,74
Тошкент	1,94	93,53	2,02	98,48
Қашқадарё	1,85	82,15	1,68	70,79
Бухоро	2,70	77,99	2,40	61,04
ҚҚАССР	1,78	76,79	1,87	75,73
Сирдарё	2,52	74,19	2,71	83,47
Сурхондарё	1,84	72,39	1,92	85,81
Фарғона	1,69	72,26	0,96	34,72
Наманган	1,68	71,58	1,55	49,66
Андижон	1,13	57,34	0,60	23,30
Самарқанд	2,30	51,81	2,57	44,16
Республика бўйича:	1,92	73,50	1,83	63,32
Шу жумладан ингичка толали пахта:				
Сурхондарё	2,14	82,00	3,30	141,34
Наманган	1,44	78,02	—	—
Қашқадарё	2,82	71,38	4,88	101,90
Самарқанд	2,50	52,78	2,07	18,17
Бухоро	0,39	8,83	—	—
Республика бўйича:	2,25	74,75	3,77	122,12

ТЕХНИКА—ҲАЛ ҚИЛУВЧИ КУЧ

✦ Коммунистик райони Тошкент областида иккинчи бўлиб йиллик пахта тайёрлаш планини бажарди. Давлат омборларига 22 минг тоннадан зиёд хом ашё етказиб берилди. Ҳосилнинг асосий қисми юқори сортларга қабул қилинди.

Машина терими плани эса 110 процентдан ошиб кетди. Бу маҳаллий партия, совет ва жамоат ташкилотлари, агросаноат бирлашмасининг терим мавсумида ҳал қилувчи восита — техникага муносабатни тубдан ўзгартирганликларидан ёрқин далолатдир. Ваҳолонки, ўтган йили районда машина терими салмоғи атиги 57 процентни ташкил этганди. Бу ҳол пахтакорлар учун сабоқ бўлди. Шу боис бу йил чигит экишдан тортиб, ҳосилни йиғиштириб олишгача техникадан унумли фойдаланилди. Натижа самарали бўлди. Йиллик планларини бажариб, район хирмонига баракали улуш қўшган Свердлов номли, «Ленинский путь», «Политотдел» ва «Правда» колхозларида машина терими топшириғи 110-120 процентдан ошиб кетди.

Телефонда райондаги «Правда» колхозининг бош агрономи В. ПАК:

— Хўжаликда асосий юмушлар техника зиммасига юкланди. Механизаторлар 48 та «зангори кема» билан ҳосилнинг 80 процентини териб олишди. 80 киши эрта баҳорданоқ ёш механизаторлар курсида ўқитилди. Терим мавсумида ҳар куни агрегатлар бункеридан 10-15 тоннадан пахта бўшатган Бозор Холдоров, Андрей Цой, Раҳим Исмоилов, Владимир Чен, Қўшоқ Аширбоев сингари тажрибали механизаторлар уларга бош-қош бўлдилар. Шунингдек, пахтакорларимизнинг йил бошиданоқ хўжаликни юритишнинг чек системасига ўтиб ишлаётгани ҳам колхоз экономикасига сезиларли таъсир қилди. Ҳар бир тийинни қатъий ҳисобга олиб, жорий йилда фақат пахтачиликнинг ўзидан тўрт миллион сўм даромад бўлишини кўзлаяпмиз...

МУХБИР ШАРҲИ:

Ишга бўлган бундай янгича ёндашув, ташаббускорлик ва изланиш самараларини райондаги барча хўжаликларда кўриш мумкин. Улар эришган ва эришаётган ютуқлар район меҳнат аҳлини ғалаба маррасига олиб келди.

А. МАННОПОВ.

Маррага етганлар

● **Оққўрғон районидаги С. Сегизбоев номли колхоз ғалаба маррасини эгаллади. Она-Ватанга 11 минг тоннага яқин «оқ олтин» сотилиб, унинг 94 проценти биринчи сортга қабул қилинди. 92 процент ҳосил машиналарда териб олинди.**

● **Бувайда районидаги Карл Маркс номли колхоз пахтакорлари ҳар гектар майдондан 31 центнердан ҳосил етиштириб, пахта тайёрлаш йиллик планини бажардилар. Давлатга 4550 тоннадан зиёд уруғлик пахта етказиб берилди. А. Йўлдошев, Қ. Умаров, И. Аҳмедов, И. Файзиев бошлиқ бригадаларда ҳосилдорлик 34—35 центнердан ошди.**

● **Хонқа районидаги «Победа» колхози пахтакорлари айни кунларда социалистик мажбурият ҳисобига «оқ олтин» топширмоқдалар. Бугунгача улар она-Ватанга 3700 тонна хом ашё етказиб беришди. Колхоз заршунослари давлатга яна 600 тонна пахта топшириб, ҳосилдорликни 36 центнерга етказишни мўлжалга олдилар.**

Ватанимизнинг муносиб ҳимоячиларини тарбиялайлик

Қизил Байроқ орденли Туркистон ҳарбий округи ҳарбий кенгашининг 14 октябрь куни Тошкентда бўлиб ўтган кенгайтирилган мажлисида гап чақириқ ёшигача бўлган йигитларни ҳарбий-ватанпарварлик руҳида тарбиялаш ва уларни ҳақиқий ҳарбий хизматга тайёрлаш ишини қайта қуриш тўғрисида борди.

Туркистон ҳарбий округи қўшинлари қўмондони армия генерали Н. И. Попов докладида, нутқларда сўнгги икки йилда Ўзбекистон ва Туркманистон корхоналари ҳамда ўқув юртларида ёшларни ҳарбий ватанпарварлик руҳида тарбиялашга кўпроқ эътибор берила бошлаганлиги таъкидланди. Мактабларда, ҳунар-техника билим юртларида бошланғич ҳарбий тайёргарликнинг моддий-техника базаси анча яхшиланди. ДОСААФ мактабларида қуролли кучлар учун мутахассисларни ўқитиш сифати ошди. Армияга чақириладиган ёшлар учун спорт-соғломлаштириш лагерлари тузилди ва улар муваффақиятли иш олиб бормоқда, бу лагерларда болалар бошланғич ҳарбий кўникмалар ва билимларни эгаллайдилар.

Бироқ ёшлар билан ишлашни тубдан яхшилаш учун ҳали барча резервлардан фойдаланилмаётганлиги мажлисда таъкидлаб ўтилди. Кадрлар муаммоси ҳамон ўткирлигича қолмоқда. Мактабларда ва ҳунар-техника билим юртларида билимлари бўш бўлган рус тили ва бошланғич ҳарбий тайёргарлик ўқитувчилари ҳали ҳам кўп. Ҳарбий раҳбарлар орасида армияда хизмат қилмаган ва ҳарбий ишни чинакам билмайдиган одамлар бор. Бунинг натижасида армияга чақирилувчилар орасида рус тилини билмайдиган ва жисмоний тайёргарлиги заиф йигитлар кўпчиликни ташкил этмоқда. Кўпгина ўқув юртларида бошланғич ҳарбий тайёргарлик юзасидан ҳозирги талабларга жавоб берадиган моддий база ҳали ҳам яратилмаган. Мактаб ўқувчилари учун машғулот ўтказишда яқин атрофдаги ҳарбий бўлинмаларнинг полигонлари, ўқ отиш майдончалари ва ўқув синфхоналаридан фойдаланилмаяпти.

Қизил Байроқ орденли Туркистон ҳарбий округи ҳарбий кенгашининг мажлисида Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари Р. Н. Нишонов, Туркманистон Компартияси Марказий Комитетининг иккинчи секретари С. М. Нестеренко, Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиуми Раисининг ўринбосари А. П. Романовский қатнашдилар.

(ЎзТАГ).

Г. Колнинг Совет Иттифоқига қиладиган визитига доир

Совет раҳбариятининг таклифига биноан Германия Федератив Республикасининг федерал канцлери Гельмут Коль 1988 йил 24 октябрдан 27 октябргача расмий визит билан Совет Иттифоқида бўлади.

ҚИШЛОҚДА ИЖАРАНИ РИВОЖЛАНТИРАЙЛИК, ИҚТИСОДИЙ МУНОСАБАТЛАРНИ ҚАЙТА ҚУРАЙЛИК

(Давоми. Боши 1-бетда).

Ёки йўллар муаммосини олиб кўринг. Бу муаммо иқтисодий жиҳатдан ҳам, социал жиҳатдан ҳам қанчалик ўткир муаммодир! Биз шунга қарамай, айниқса йўлсизлик ниҳоятда қийин аҳволга солиб қўяётган районлар учун махсус программа қабул қилдик. Мазкур районлар бундан буён шу тарзда яшай олмайдилар ва айниқса ривожлана олмайдилар. Мен Ноқоратупроқ зонани назарда тутяпман. Биз 7 йилга 35 миллиард сўм ажратдик. Мазкур регионда қурувчилар, қурилиш базаси билан боғлиқ қийинчиликлар мавжуд. Шунинг учун биз бу ерга ҳарбий қурувчиларни ҳам жалб этдик. Ҳозирнинг ўзидаёқ ишлар авж олдирилмоқда ва ўйлайманки, белгиланган программани рўёбга чиқариш натижасида бу ишда жуда катта силжишга эришилади.

Биз программаларимизда белгиланган вазифаларни ҳамма вақт ҳам уддалай олмаётганлигимизни, ҳамиша ҳам ўз вақтида бажармаётганлигимизни эҳтимол бугун айтиш ўринлидир. Бу ҳақда айтиш зарур ва ўйлайманки, марказдан бу ерга келган ўртоқлар, тармоқларнинг раҳбарлари тегишли хулосалар чиқариб олишлари лозим. Мазкур вазифалар ҳал этилиши, зарур тарзда таъминланиши диққат марказида бўлиши лозим, маблағ билан таъминлаш, моддий-техника таъминоти масалалари, қурилиш базасини ривожлантириш вазифалари ўз вақтида ҳал этилиши керак. Бу борада интизом, уюшқоқлик, масъулият зарур. Биз мана шу масъулиятни асосли тарзда оширамиз.

Энг муҳим проблемаларнинг мана шу тўртта группаси биринчи даражали аҳамиятга эга ва уларни ҳал этиш даркор. Бунинг устига мана шу барча йўналишлар бўйича бизда ишлар авж олдириб юборилди. Бу ишлар ҳозирнинг ўзидаёқ XIII беш йиллик планларига киритилди. Госплан ва ҳукумат ана шу беш йиллик план хусусида иш олиб бормоқда.

Демак биз ўзимиз учун асосий муаммоларни ойдинлаштириб олдик. Шунга қарамай, мен асосий масалага эндигина ўтмоқчиман. Биз қишлоққа сарфлаётган барча нарсалар зарур самара бермаётганлигини биласиз, ўртоқлар. Мен асослаб бермоқчи бўлган жиҳатларни мустаҳкамлайдиган қуйидаги маълумотларни келтиришни истайман. 1986—1987 йилларда ўртача йиллик ҳисобда қишлоқ хўжалигининг ялпи маҳсулоти 1966—1970 йиллардаги ўртача йиллик даражага нисбатан тахминан 1,4 баравар, яъни 41 процент кўпайди. Шу давр ичида қишлоқ хўжалигига сарфланган капитал маблағ 2,4 баравар ошди. 1987 йилда қишлоқ хўжалигининг асосий ишлаб чиқариш фондлари 347 миллиард сўмни ташкил этди. Бу эса 1970 йилдаги 106 миллиард сўмга нисбатан 3,3 баравар кўпдир. Қанчалик кўп миқдорда капитал маблағлар сарфланганлигини кўриб турибсизлар. Аммо бу маблағлар зарур самара бермаяпти, давлат мўлжалдаги самарани олмади.

Бунинг сабаби нимада? Ҳар ҳолда, ўртоқлар, ҳозир энг муҳими бугунги кунда қишлоқда вужудга келган иқтисодий муносабатлар одамнинг ижодий, фаол, омилкорлик билан меҳнат қилишини яққол рағбатлантирмаяпти. Шундай бўлдики, колхоз ва совхозларда одамнинг заминдан, ишлаб чиқариш воситаларидан ажралиб қолиши рўй берди. Қишлоқда бундай ажралиш халқ хўжалигининг бошқа тармоқларидагига нисбатан кучлироқ ва кўпроқ бўлди. Одам хўжаликка қайси бир соатларда нимадир қилиш учун ёлланган ходим сифатида ишга келарди, ахир кун кечириш учун маблағ ишлаб топиш керак-ку. Муайян рағбатлантирувчи омил бор эди, албатта, бироқ бу ходим заминда, фермада ишлаётган деҳқон даражасида эмас эди. Замин, табиат, унда рўй бераётган жараёнлар — жонли дунё-ку, ахир. Заминда нималар бўлаётганини, у қандай нафас олаётганини билиш, ҳис этиш керак. Агар сен фермада ишласанг, жонли организмларни яхши билишинг зарур.

Қишлоқда ўсган киши табиат билан, жонли дунё билан мулоқотни яхши эслайди. Буларнинг ҳаммаси ўз таъсирини ўтказади, одамни, унинг деҳқонга хос психологиясини, турмуш тарзини шакллантиради. Биз одамни заминдан, ишлаб чиқариш воситаларидан ажратиб қўйиб, уни ўз замини соҳибидан мардикорга айлантирдик.

Қишлоқнинг халқ хўжалиги бошқа тармоқлари билан тенг қийматли маҳсулот айирбошлаши бузилганлиги билан боғлиқ кўп нарса олмаганлиги ёки кам олганлиги сабабли буларнинг ҳаммаси рўй берганлигини назарда тутадиган бўлсак қишлоқ ўз ривожида, айниқса социал жиҳатдан орқада қолди. Одамлар буни кўргач, шаҳарга кетишни маъқул кўришди. Қишлоқ билан, замин билан алоқани уздилар, ҳамма нарсанинг баҳридан кечдилар. Қишлоқда қолган кишиларнинг онгида эса ҳамма нарсанинг иложи бўлган, яхши турмуш учун барча шароитлар — товарлар, маҳсулотлар, дам олиш учун қулай шароит, белгилаб қўйилган иш куни ва бошқа нарсалар бўлган шаҳарлар, обод манзиллар тўғрисида муайян тасаввур ўрнашиб қолди. Шаҳарларда ҳам бундай бўлмаганлигини биз биламиз. Бироқ қишлоқда қолган кишиларда ҳам бундай тасаввурлар уларнинг ишга муносабатида намоён бўлди. Бу эса қишлоқдаги иш натижаларига таъсир кўрсатди.

Кўпгина қонун-қоидалар бузилганлиги сабабли колхозлар зарур натижага эришмади, оғир иқтисодий аҳволга тушиб қолди. Иш шунга бориб етдики, ҳеч ким, бир неча илғор хўжаликлардан ташқари, умуман юксакроқ натижалар учун курашишга интилмади. Гап шундаки, колхозлар, совхозлар, қишлоқ аҳлининг меҳнати қадрланмас, унинг деярли текин меҳнати самарасини ҳам давлат олиб қўядиган экан, биз бора-бора ишга нариддан-бери муносабатда бўлаверамиз, деган психология шаклланди. Шундай бўлиб чиқди ҳам.

Аграр секторнинг тақдири кўплаб раҳбар ходимлар учун бефарқ бўлганлиги сабабли шундай бўлди.

Биз асосини В. И. Ленин ифодалаб берган аграр сиёсатда йўл қўйилган барча жиддий нуқсонлар азобини тортяпмиз. Ленин энг қийин пайтларда, ҳатто гражданлар уруши йилларида ишчилар синфи билан деҳқонлар ўртасида, шаҳар билан қишлоқ ўртасида иттифоқни, улар ўртасидаги алоқаларни мустаҳкамлаш, улар ўртасида муайян алоқалар ўрнатиш ҳақида доимо ғамхўрлик қилган эди. Партия ҳатто ана шу туб бурилиш йилларида, оғир пайтларда ҳам ана шу масалаларни ҳал этишдан ўзини четга олмади. Чунончи, ўрта ҳол деҳқонлар тўғрисидаги масаланинг тўғри ҳал этилиши, ўрта ҳол деҳқонларга нисбатан ўтказилган сиёсат Колчак устидан ғалабани ва гражданлар урушида бурилиш бўлишини таъминлади.

Ниҳоят, янги иқтисодий сиёсатни олиб кўрайлик. Ахир, ўша пайтда ҳам гражданлар уруши бормоқда эди. Аммо қандай бурилиш қилинди! Бу гал ҳам ана шу сиёсатга деҳқонларнинг реал манфаатларини, мамлакатда рўй бераётган реал жараёнларни ҳисобга олиш асос қилиб олинди. Шундан кейинги узоқ давр гўё қишлоқ муаммоларини тушуниш билан, аммо кўпроқ тушунмаслик, етарлича баҳо бермаслик билан қўшилиб кетди. Бу эса сиз билан биз бугунги кунда тушиб қолган ва ҳозир эндигина тузата бошлаган аҳволга олиб келди. Шунинг учун ҳам мен бундай деган бўлур эдим. Бугун энг муҳими ўртоқлар, одамларни заминга унинг тўла ҳуқуқли соҳиби қилиб қайтариш энг муҳим вазифадир. Бу қишлоқда иқтисодий муносабатларни қайта қуришнинг моҳиятидир.

Биз бугунги кунда эга бўлган тажриба шуни кўрсатадики, бу ишни бемалол уддаласа бўлади, аммо уни соддалаштирмаслик лозим. Одамлар шу давр ичида муайян тарзда ўзгардилар ва ҳозир қайта ўзгартириш осон бўлмаган бошқача психология таркиб топди. Шунинг учун дастлабки энг асосий вазифа — иқтисодий муносабатларни қайта қуришдир.

Бу борада муҳими нимада? Мен шу йилнинг ўзидаёқ хўжалик юритишнинг янги — ижара усулига ўтиб, ишлаётган коллективларнинг иш натижалари билан қизиқдим. Ўзгаришлар жуда катта, ўртоқлар! Гарчи йил тугамаган бўлса-да, ҳозирдаёқ рўй бераётган жараёнлар яққол сезилиб турибди. Ижара коллективи билан оддий хўжалик олаётган ҳосил ўртасида бир тонна, бир ярим тонна фарқ бор. Камида 500—600 килограмм, асосан минг килограмм қўшимча сут олинмоқда! Барча кўрсаткичлар: меҳнат унумдорлиги билан иш ҳақи ўртасидаги муносабат бирданига ўзгармоқда. Иш ҳақи кўпаймоқда, аммо у ишлаб топилган бутунлай бошқача иш ҳақидир, демак, биз янги технологияга машиналарнинг янги системалари керак, ернинг ҳосилдорлигини сақлаш учун ўғитларнинг янги системалари, бошқа кўп нарсалар керак, деганимизда буларнинг ҳаммаси тўғри, уларни ҳал этиш зарур. Бу вазифаларни қишлоқда янги муносабатлар ўрнатиш, деҳқонни заминнинг, ишлаб чиқариш воситаларининг соҳиби сифатида заминга қайтириш асосида ҳал этиш зарур. Буларнинг ҳаммаси инсон имкониятларини бирданига намоён этади ва муваффақиятли рўёбга чиқаради.

Демак, кейинги икки-уч йилги ишлар нималарни кўрсатяпти, янги методларни, айниқса, ижара муносабатларини ўзлаштириш билан боғлиқ қандай жараёнлар рўй беряпти, деган масала бугунги фикрлашувимизда асосий ўринни эгаллайди. Пудрат — катта қадам, ижара бу ҳам пудратнинг бир туридир, аммо ижара пудратининг олий кўринишидир. Одам муайян муддатга ерни ҳам, ишлаб чиқариш воситаларини ҳам ижарага олади ва ер берган хўжалик билан уни иқтисодий муносабатларгина боғлаб туради. Бу мутлақо бошқа нарсадир. Биз қишлоқда нималар содир бўлаётганини, дастлабки тажриба нимани кўрсатаётганини аниқлаб олишимиз керак. Бу борада нималарга эришилди, нималарга эришилмади, нималарни ҳисобга олиш керак, раҳбарият нималарни ҳал қилиши керак? Айни вақтда ижара тўғрисидаги Қонун лойиҳаси тайёрланмоқда ва ўйлаймизки, ердан фойдаланиш тўғрисида янги Қонун зарур. Бунда барча мавжуд тажрибани — ижобий тажрибани ҳам, салбий жиҳатларни ҳам, ўзини оқлаган ва ўзини оқламаган, барҳам бериш зарур бўлган жиҳатларни ҳам ҳисобга олиш муҳимдир.

Нима учун ижара пудрати юришмаяпти ёки юришса ҳам суст юришяпти. Нима учун хўжалик раҳбарлари ва мутахассислар бунга қарши чиқяпти. Нима учун колхоз ва совхозларнинг кўпгина ходимлари ижарадан фойдаланмаяптилар. Эҳтимол, бизда ишлаб топилмаган пулни тўлаш давом этаётгандир ва шунинг учун ижаранинг нима кераги бор, дейишаётгандир? Ер ҳақида ўйлашнинг нима кераги бор? Кечалари ухламасдан фикр юритишнинг нима кераги бор, дейишаётгандир? Демак, биз маҳсулотга қараб ҳақ тўламаяпмиз. Эҳтимол, энг муҳим масала колхоз ва совхозларда ишлаб топилмаган пулни тўлашга чек қўйишдан иборат бўлади. Шу заҳотиёқ зарар келтирувчи хўжаликларга нисбатан қандай йўл тутиш керак, деган масала кўндаланг қилиб қўйилади. Аммо, зарар кўрувчи хўжалик умуман кўриб чиқиш ва хулосага келишни талаб қиладиган фавқулодда воқеа-ку, ахир. Бизда нималар бўлаётганлигини ўйлаб кўринг. Зарар кўрувчи хўжаликларда меҳнатга ҳақ тўлаш фонди бутун мамлакат миқёсида олганда ана шу хўжаликларнинг ялпи даромадидан 1,8 баравар кўпдир. Зарар кўриб ишласалар-да иш ҳақи берилмоқда. Фойда келтирувчи хўжаликларда-чи? Иш ҳақи 65 процентни, меҳнатга ҳақ тўлаш фонди 65 процентни, ташкил этади, 35 проценти эса ривожлантиришга ва бошқа барча нарсаларга сарфланмоқда. Мана қандай манзара! Мамлакатимизда 6,5 мингта қолоқ колхоз ва совхоз бор. Қишлоқ хўжалиги майдонларининг 21 проценти, экинзорларнинг 18 проценти улар ихтиёрига бериб қўйилган. Яхшилаб ўйлаб кўринг, ўртоқлар, нималар бўляпти!

Бундай ҳолатларга тоқат қилиб бўлмайди. Красноярскда бўлган вақтимда мен гапириб ўтган «Назаровский» ва «Подсосенский» совхозларини олиб кўрайлик. Ҳар иккала совхоз ҳам Красноярск ўлкасида жойлашган. Иккаласи ҳам бир районидаги хўжалик. «Назаровский» совхозида ҳосилдорлик 3 центнер юқори, ҳар бир сигирдан 4508 килограммдан сут соғиб олинмоқда. Иккинчи совхозда эса, ҳар бир сигирдан салкам 2300 килограмм сут соғиб олинмоқда. Яъни деярли икки баравар камдир. «Назаровский» совхозида меҳнат унумдорлиги ҳам қарийб 2 баравар юқоридир. 1987 йилда «Назаровский» ва «Подсосенский» совхозларида ҳар бир ходимнинг ўртача ойлик иш ҳақи баббаравар — 236 сўм бўлди. Қандай қилиб шундай бўлиши мумкин, ўртоқлар? Ёки шундай бир мисолни олайлик. Красноярск ўлкаси, Боготол районидаги «Критовский» совхози рентабелли эмас, 1987 йилда бош мутахассисларнинг ўртача ойлик иш ҳақи 270 сўмни ташкил этди. Бундан ташқари олти окладдан, жами 1620 сўмдан мукофот олинди. Ҳаммаси бўлиб иш ҳақи ўрта ҳисобда 411 сўмни ташкил этди. Биз қишлоқ хўжалигини, умуман экономикани ҳам шу йўл билан кўтара оламизми?

Ростов областининг Морозов районида «Кагальницкий» совхози ва «Родина» колхози бор. Улар ўртасидаги тафовутга бир назар ташланг. Биринчи хўжаликнинг ҳосилдорлиги 31,7 центнер бўлса, иккинчисиники — 13,3 центнер. «Кагальницкий» совхозида 28 минг тонна, «Родина» колхозида эса — 3 минг тонна дон етиштирилмоқда. Биринчи хўжаликда давлатга 20 минг тонна, иккинчисида 2 минг тонна дон сотилмоқда. «Кагальницкий» совхозида ҳар бош сигирдан 3151 килограмм, «Родина» колхозида эса 1947 килограмм сут соғиб олинмоқда. Уларнинг биринчисида 5559 тонна, иккинчисида 595 тонна сут етиштирилди. Биринчиси давлатга 5379 тонна ва иккинчиси 563 тонна сут сотди. «Кагальницкий» совхозидаги меҳнат унумдорлиги — 15 минг сўм, «Родина» колхозида эса 10 минг сўм. Биринчи хўжаликдаги рентабеллик 64,7 процент бўлса, иккинчи хўжаликда 2,8 процент. Меҳнатга ҳақ тўлашда эса деярли ҳеч қандай фарқ йўқ.

Запорожье областидаги Волнянский районини олиб кўрайлик. Бу ерда «Первое Мая» ва «Победа» колхозлари бор. Фақат қуйидаги иқтисодий кўрсаткичларни айтиб ўтаман: «Первое Мая»даги рентабеллик 52,7 процент бўлса, «Победа» колхозидаги рентабеллик — 13,4 процент. Уларнинг биринчиси 1 миллион 310 минг сўм, иккинчиси 270 минг сўм фойда олди. Биринчисида механизаторларнинг ўртача ойлик иш ҳақи — 278 сўм, иккинчисида — 292 сўм. Сут соғувчиларнинг иш ҳақи: биринчисида — 221 сўм, иккинчисида — 259 сўм.

Донецк области Волноваха районидаги «Россия» ва Чкалов номли колхозларни олайлик. «Россия» колхозида рентабеллик — 65,4, Чкалов номли колхозда — 11,6 процент. Биринчи хўжаликда механизаторларнинг ўртача ойлик иш ҳақи — 256 сўм, иккинчи хўжаликда эса — 260 сўм. Биринчи хўжаликда чўчқабоқарнинг ўртача иш ҳақи 208 сўм, иккинчи хўжаликда — 227 сўм.

Латвиядаги «СССР 50 йиллиги» ва «Ислице» совхозларидаги аҳвол қуйидагича: донли экинлар ҳосилдорлиги биринчи хўжаликда гектар бошига — 59 центнер, иккинчи хўжаликда — 30 центнер, қанд лавлаги ҳосилдорлиги: биринчи хўжаликда — 367 центнер ва иккинчи хўжаликда — 220 центнер. Ҳар бош сигирдан соғиб олинган сут: биринчи хўжаликда 4264 килограмм, иккинчи хўжаликда — 3765 килограмм. Фойда: биринчи хўжаликда — 677 минг сўм, иккинчи хўжаликда — 10 минг сўм. Рентабеллик: биринчи хўжаликда — 12 процент, иккинчи хўжаликда — 0,5 процент. Ўртача ойлик иш ҳақи: биринчи хўжаликда — 227 сўм, иккинчи хўжаликда — 245 сўм.

Бундай мисолларни давом эттираверишр мумкин, ўртоқлар. Демак, биздаги колхоз ва совхозларда ишлаб топилмаган пулни тўлаш практикаси давом этаётганлиги ижарага ўтишга халақит бераётган энг катта сабабдир. Бу практика давом этаверар экан, одамлар ижара муносабатларига ўтмайдилар. Биз мана шундай хулосани чиқаряпмиз. Биз тўғри хулоса чиқаряпмизми ёки йўқми эканлиги ҳақида ўйлаб кўришингизни сўрайман. Иккинчиси шуки, халқимиз ҳар ҳолда ижара пудратига ўтмоқчи бўлиб турибди. Бу — оммавий кайфият. Бироқ у хўжаликларнинг мутахассислари ва раҳбарлари қаршилигига дуч келмоқда. Яқинда Белоруссиянинг Могилев областидаги колхозлардан бирида йиғилиш қандай ўтганини, колхоз раҳбари мутахассислар билан қандай жанг қилганини, эҳтимол, ўқигандирсизлар. Мутахассислар Совет ҳокимияти уларга берган таълимдан фойдаланиб, одамларнинг онгини чалғитиш, уларни лақиллатиш, ижарага ишончсизлик уруғларини сочиш учун нақадар устомонлик билан, аниқ мўлжални кўзлаб иш олиб борганларини ҳам ўқигандирсиз. Шу тариқа улар бу жараённи тўхтатиб қўймоқчи бўлганлар.

Ижара пудрати мутахассисларимиз қанчалик муваффақиятли ишлаётганини кўрсатиб бериши ҳақида олдин ҳам гапирган эдим. Гап фақат мутахассисларнинг яхши ишламаётганида, ўз имкониятларини тўла рўёбга чиқармаётганида эмас, аграр секторда вужудга келган реал иқтисодий вазиятда одамларнинг ўша аҳволидан олдин бу имкониятларни рўёбга чиқариш қийин эди. Аммо эндиликда, одамнинг меҳнатга, ерга, ишлаб чиқариш воситаларига, умуман ишга, деҳқон меҳнатига муносабати ўзгараётган пайтда, айни шу пайтда деҳқон ўз ёнида билимдон киши бўлишига муҳтождир. Мутахассисларнинг бир қисми янги шароитда ишлашга профессионал жиҳатдан тайёр эмаслиги эса бошқа гап. Айни ижара ана шуни яққол кўрсатиб беради. Деҳқон ўзига ёрдам беришга қодир бўлмаган мутахассисга ҳақ тўламайди ёки у билан шартнома тузмайди. Одамлар эса кимнинг қўлидан қандай иш келишини биладилар. Улар жуда яхши биладилар ва тезда фарқлаб оладилар. Одамларнинг кўпчилиги мутахассис ўз ёнида бўлиши тарафдоридир, ижарачи коллективга қўшилишини, унга бошчилик қилишини хоҳлайди, буни табриклаш ва рағбатлантириш лозим, деб ўйлайман. Мутахассис худди шу иш учун ўз касбини танлаб олган. Мана энди у, ўзи танлаган ишини рўёбга чиқариши лозим. Агар у ҳақиқатан ҳам адашмаган бўлса, мутахассис қаторига тасодифан ўтиб қолмаган бўлса, ўзи танлаган ишини рўёбга чиқариши керак. Агар тасодифан мутахассис қаторига кириб қолган бўлса, ўйлаб ўтирмай, бошқа соҳага ўтиши, қўлидан келадиган иш билан шуғулланиши лозим.

Ижара ҳамма нарсани ўз жойига қўйиши даркор. Хўжалик юритишнинг янги методларига ўтиш шароитида мутахассисларнинг асосий кўпчилиги ижарачи коллективлар составига узвий қўшилиб ўз жойларини топади, деб ўйлайман. Булар ижарачи коллективларга бошчилик қиладиган одамлардир.

Аммо бундай бўлиши ҳам мумкин. Мутахассислар колхозларда ва совхозларда қолавералилар, ижарачи коллективлар эса улар билан хизмат қилиш, маслаҳат бериш учун шартнома тузадилар. Бу ҳам мақбул форма. Буни у ёки бу хўжаликда реал вазият қандайлигини ҳисобга олиб, жойларнинг ўзида ҳал этиш керак. Шу сабабли мен ҳозирги вақтда мутахассисларнинг диққат-эътиборини уларнинг ҳаммасида янги методларга ўтиш эҳтиёжини пайдо қилишга қаратиш лозим, деб ўйлайман. Менимча, одамларнинг кўпчилиги хўжалик юритишнинг янги формаларида ишлашни хоҳласа ҳам ижара секин ривожланаётганининг иккинчи сабаби худди шу ердадир. Бу ўринда нима қилиш кераклигини ва қандай иш тутиш кераклигини балки сизларнинг тажрибангиз ва кузатувларингиз кўрсатиб берар.

Ва ниҳоят: колхоз доирасида, совхоз ёки оилавий қандайдир нарса (оилавий ферманинг варианти) ёки яна бошқа бирон нарса доирасида ижара қандай бўлиши мумкин? Менимча, бу саволга бир хил жавоб бериб бўлмайди. Аммо принцип жиҳатидан бизнинг ёндашувимиз, хусусан, колхозчиларнинг съездида биз баён қилган тарзда қолаверади.

Бироқ энг муҳими равшан: ижара пудрати орқали колхоз ва совхозларнинг имкониятларини рўёбга чиқариш керак. Бунда хўжаликлар ихтиёридаги жамики инфраструктурадан ижарачиларнинг манфаатлари йўлида фойдаланиладиган бўлади. Шу жиҳатдан қараганда Тула области Ясногорск районидаги «Зибино» давлат наслчилик заводининг ҳамда ижарачи бўлинмалар, кооперативлар тузиш ҳисобига имкониятлари кенгайиб бораётган бошқа хўжаликларнинг тажрибаси қимматли, деб ўйлайман. Бундай хўжайин умумхалқ мулки бўлган ерда иш олиб боради. У ҳокимият ишчилар ва деҳқонлар, меҳнаткашлар қўлида бўлган мамлакатда ҳаракат қилади. Мана шу ҳокимият ўзаро муносабатларнинг норматив базасини белгилаб беради. Хуллас, у социализмга қарши эмас, балки социализм манфаатлари йўлида меҳнат қилади. Шу боисдан бу ерда енгиб бўлмайдиган зиддиятлар йўқ, вариантлар хилма-хил бўлиши мумкин, деб ўйлайман. Белоруссияда ҳам, Болтиқ бўйида ҳам, Ноқоратупроқ зонада ҳам марказдан олис, ажралиб қолган жойлар бор. Агар одам ташландиқ эски хуторга қайтишга аҳд қилган бўлса (яқинда Болтиқ бўйидан, чамаси, Литвадан хат олдим, унда хуторлар одамларга қайтариб берилгани учун миннатдорчилик билдирилган), бу ҳам жуда яхши! Ер одамни ўзига жалб қилди ва у бирор хўжалик ёки бирор ташкилот билан муайян муносабат ўрнатди, ҳозир қайтиб келди ва сўнгги йилларда ташлаб қўйилган хутордан фойдаланмоқда. Бу ерда катта имкониятлар очилмоқда.

Лекин сизларда батафсилроқ мисоллар бўлса керак, бу хусусдаги мисолларни айтиб берарсиз. Ҳар ҳолда, сизлар ижара муносабатларига ўтиш жараёнини, унинг ютуқларини, унинг муаммоларини, қийинчиликларини самимий, ҳаққоний кўрсатиб беришингизни истар эдик. Нимани ҳал қилиш керак — бу бош масала.

Мен кенгашнинг эътиборини асосий мавзуга, ижара муносабатларига қаратишни истайман. Бу соҳада иш қандай, аграр сиёсатни ишлаб чиқиш чоғида КПСС Марказий Комитетига, ҳукуматга нималарни ҳисобга олишни маслаҳат берасиз? Сизларнинг маслаҳатларингиз шу куз ва қишда хўжалик юритишнинг янги формаларига ўтадиганлар учун ҳам зарур. Бинобарин, ана шу нуқтаи назардан ҳам сизнинг тажрибангиз жуда кераклй.

Биринчи бўлиб **М. А. Чартаев** — Доғистон АССР Акуша районидаги Оржоникидзе номли колхоз раиси сўз олди. У сўнгги тўрт йил давомида ижара муносабатлари шароитида коллектив қандай ишлаганини батафсил сўзлаб берди. Шу вақт ичида маҳсулот таннархи 4 миллион сўмдан зиёдроқ камайди, рентабеллик 2,8 процент ошиб, 73 процентга етди. Илгари меҳнат ҳақи ялпи даромаднинг 120 процентини ташкил этар эди, ҳозир эса атиги 38 процентни ташкил этмоқда. Хўш, хўжаликда нималар юз берди? Бу ерда одамларни чинакам хўжайин қилиб ерга қайтардилар, колхоз эса улар етиштирган маҳсулотни давлат харид нархларида сотиб олмоқда.

Ҳар бир ходим учун счёт очилган. Колхозчилар ҳам, бошқарув ходимлари ҳам бир хил шароитда ишлайдилар, ҳамма бир нарса тўғрисида — у ёки бу маҳсулотни етиштириш учун сут соғувчи ёки подачи, мутахассис ёки раҳбар кўпроқ наф кўриши учун нима қилиши кераклиги ҳақида ўйлайди.

Нотиқ хўжалик юритишнинг янги шароитида мутахассисларнинг роли тўғрисида гапириб, улар баъзан бутун кучларини ишлаб чиқаришга сарфлашни истамаётганликларини таъкидлади. Нима учун шундай бўлмоқда? Чунки кўпгина хўжаликларда мутахассисларга гарантияли иш ҳақи белгилаб қўйилган. Бу колхозда ҳам ана шундай одамлар бор эди, лекин улардан халос бўлишга тўғри келди. Колхоз раиси катта муаммони ўртага қўйди. Ҳозир хўжалик келгуси йилнинг биринчи квартали ҳисобига кўп миқдордаги чорвани давлатга сотиш имкониятига эга, лекин сотишга рухсат этишмаяпти. Бунинг оқибатида чорвадорлар чорва молларини боқиш учун кўп миқдорда ем-хашак сарфламоқдалар. Ахир колхоз қандай маҳсулотни қанча миқдорда ва қачон сотишни ўзи белгилашга ҳақлику.

М. С. Горбачев. Бу қизиқарли савол, чунки область ва район план билан, бинобарин планни ошириб бажариш билан боғлиқ. Бу ўринда зиддият пайдо бўлмоқда. Хўжалик ёки бўлинма боқиб семиртирилган молларни гўштга топширишдан манфаатдор, буниси ҳам тўғри. Район билан область эса бундан манфаатдор эмас. Чунки агар план бажарилмаса, бу маҳаллий таъминотга таъсир қилиши мумкин. Бу муаммони ҳал қилиш керак, деб ўйлайман.

Бизнинг районимизда, деди Кировоград область Кировоград район партия комитети биринчи секретари **А. И. Кондратенко**, раҳбарлар, мутахассислар, оддий меҳнатчиларнинг асосий кўпчилиги ҳозирги босқичда меҳнат унумдорлигини кескин ошириш ва шу асосда озиқ-овқат маҳсулотларини етиштиришни кўпайтириш имконини берадиган бирданбир йўл ижара пудрати эканлигига чуқур ишонч ҳосил қилдилар. Деярли бутун деҳқончилик, чорвачиликнинг анчагина қисми пудратнинг турли формалари асосида ишламоқда. У туфайли дон экинлари ҳосилдорлигини ошириш, бошқа қишлоқ хўжалик экинлари етиштиришни кўпайтириш, шунингдек гўшт ва сут етиштиришни кўпайтиришга муваффақ бўлинди. Районда зарар келтирадиган хўжаликлар қолмади, рентабеллик ошди, аммо бу дастлабки ютуқлардир, ижара пудрати ҳали ўзининг салмоқли жиҳатларини кўрсатади.

Меҳнатни ташкил этишнинг янги формаларини жорий этиш учун ташвиқот ўтказадиган вақтлар ўтиб кетди. Шу сабабли, деди нотиқ, раҳбарнинг қобилиятига, у бошқарувнинг иқтисодий воситаларидан қандай фойдаланаётганига (ҳозир бунингсиз яшаш ва раҳбарлик қилиш мумкин эмас), шунингдек ижара пудрати қанчалик жорий этилганига, энг муҳими эса уни жорий этишдан кўриладиган самарага қараб баҳо беришни таклиф қиламан. Бу гап фақат хўжалик ходимларига эмас, жойлардаги ҳам совет, ҳам партия раҳбарларига таааллуқлидир. Ижара пудрати — муҳим восита, муҳим деталларки, буларсиз ҳозирги вақтда ишни бошқариш мумкин эмас, бунинг устига оддий ижрочилар барча оқилона ва тушунарли усулларни қабул қилмоқдалар.

М. С. Горбачев. Кўряпсизми, улар: бизни ташвиқот қилманг, дейишмоқда. Сиз ҳам шундай қилинг, ташвиқот қилманг.

А. И. Кондратенко. Шу сабабли биз, Михаил Сергеевич, фақат ижара пудрати тарафдоримиз.

Биз жойларда меҳнатни ташкил этишнинг илғор формаларини жорий этиш устида иш олиб боришимиз муҳим, лекин ҳар ҳолда, кўп нарса ўрта ва олий бўғинларга боғлиқ. Масалан ҳаётий муҳим масалаларни, чунончи саноат билан қишлоқ хўжалиги ўртасидаги номутаносиб алмашув каби масалаларни тезроқ ҳал қилиш зарур. Ана шу ҳар хил шароит қишлоқ хўжалик маҳсулотларини етиштиришни планлаштиришда, етиштириш, сотиш, реализация қилиш ва фойдаланишда катта харажатларни келтириб чиқармоқда. Мен яна ишчилар синфи деҳқонга машина етказиб бериш масаласини ҳал қилаётиб, кўпроқ синфий онглилик билан иш тутишини хоҳлар эдим, деди нотиқ. Чунки кўп нарса ана шунга боғлиқ. Илгари бу жиддий камчиликлар умумий нуқсонлар соясида қолиб кетган бўлса, ҳозир ижарачи асосий кучга айланаётган пайтда у аниқ ва ўзига нисбатан интизомли муносабатни талаб қилмоқда.

М. С. Горбачев. Ўртоқлар, райком секретарининг нутқидаги заиф жиҳатни пайқаб олдингизми? Мен асосий заиф жиҳатни кўзда тутяпман. Бу ерда ижара пудрати тарафдорлари тўпланган. Масала тажрибаларни бир-бирига қиёслашдан иборат. Бу ерда бир-биримизни ташвиқот қилишга ҳожат йўқ.

Владимир области Гусь-Хрустальний районидаги «Гусевский» совхозининг директори **В. Н. Макаров** қишлоқни юксалтиришда саноат корхоналарининг кучларини бирлаштириш тўғрисида гапирди. Бу ерда ўзига хос кооператив тузилган бўлиб, унга совхоздан ташқари 12 корхона аъзо бўлган. Ҳозир совхоз зарар келтирувчи хўжаликдан фойда олувчи хўжаликка айланди.

М. С. Горбачев. Бу қизиқарли мисол, ўртоқлар. Марказий Комитетда қишлоқ хўжалиги масалалари билан шуғулланган пайтимдаёқ мендан ана шу йўлни — индустрия билан қишлоқни бирлаштириш йўлини қўллаб-қувватлашни зўр бериб илтимос қилган эдилар. Чамаси бу бутун бир қишлоқ заводга ўтиб қолган регионлар учун мақсадга мувофиқдир. Бинобарин қандайдир бирлашма тузиш, қандайдир формалардан фойдаланиш керак.

Биз саноатда ёрдамчи хўжаликлар билан шуғулландик, аммо бу хўжаликларда таннарх икки-уч баравар юқори. Улар қийналишяпти. Ишни қандай олиб боришни билишмаяпти, ёрдамчи хўжаликдан бирор иш чиқиши учун улар ҳамма нарсани беришга тайёр. Ҳолбуки, ана шундай кооперативлар тузиб, саноат билан қишлоқни узвий равишда бирлаштириб, саноатдаги одамларни қишлоқ хўжалик ишларига жалб этмаслик мумкин бўлади, бунинг устига озиқ-овқат маҳсулотлари етиштиришни кўпайтириш мумкин, бу маҳсулотлар тўппа тўғри шу корхонанинг ўзига келиб тушади. Буларнинг ҳаммаси, масалан, одамлар кам бўлган Ноқоратупроқ зона учун қизиқарлидир. Менимча, бу ўйлаб чиқарилмаган, балки ҳаётий тажрибадир.

Қирғизистон ССР Талас районидаги Ленин номли колхоз раиси **Э. Жусупбеков** иқтисодий жиҳатдан бақувват хўжаликда ижара қандай натижа бераётганлиги ҳақида гапирди. Колхоз муайян даражага етиб, сўнгги йилларда ўз ривожланиш суръатини сусайтириб қўйди. Ривожланишнинг илмий жиҳатдан асосланган интенсив йўлига қатъий ўтишгина хўжалик экономикасини янада юксалтиришга кўмаклашди.

Чўпонларнинг оилалари билан колхоз правлениеси ўртасида беш йилга шартнома тузилган бўлиб, унда ишлаб чиқариш марралари кўрсатилган, ижара принциплари ва асосий воситалардан оқилона фойдаланиш принциплари белгилаб берилган. Колхоз ижарачиларни зарур миқдорда ем-хашак, ёқилғи, энергия билан таъминлайди, социал мадад беради, етиштирилган маҳсулотни ижарачилардан ҳисобдаги нархда сотиб олади. Ижара пудратига ўтилганидан кейин асосий тармоқ — қўйчилик келтирадиган соф фойда сезиларли даражада кўпайди. Икки йил ичида ҳар бир ижарачи чўпоннинг иш ҳақи ойига 240 сўмдан 350 сўмга етди.

Ижара пудрати колхозчиларнинг қалбига йўл очиб бормоқда. Лекин ҳамма ҳам бу усулга силлиққина ўтгани йўқ. Бу ишда қайта қуриш душманлари ҳам бўлди, ҳозир ҳам бор. Кўп нарсани ўрганишга ва ўргатишга, ишонтиришга, конкрет мисоллар билан исботлаб беришга тўғри келмоқда. Колхознинг ишлаб чиқариш бўлинмаларида коллективларнинг кенгашлари тузилган. Ишлаб чиқариш билан боғлиқ барча масалаларни шу кенгашлар мустақил ҳал қилмоқда.

Нотиқ қўйчиликда ижара пудрати самарадорлигини янада ошириш масалаларига тўхталиб, жумладан диққат-эътиборни олимларнинг чорва зотини яхшилашга қўшадиган ҳиссасини кўпайтириш зарурлигига қаратди. Қўйларнинг зотини яхшилаш маҳсулдорликни оширишда муҳим аҳамиятга эга.

— Хўжалигимизда, — деди Тюмень область Юргинское районидаги «Страна Советов» колхозининг раиси **А. Н. Штейнли**, — ерни, асосий воситаларни, молиявий ва моддий ресурсларни деҳқон қўлига топширдик. Бу жуда катта бойликни деҳқоннинг ўзи тасарруф этмоқда, у хўжайин ва тасарруфчидир.

Колхоз аъзолари ўз йиғилишларида 22 та хўжалик ҳисобидаги мустақил бўлинма туздилар, шу жумладан 4 та фермер хўжалиги тузилди. Натижада маъмурий бошқарув аппарати анча қисқарди. Унинг фаолияти бевосита ишлаб топилган даромад билан боғлиқ. Одамларнинг қўли бўшаб қолгани ёрдамчи ишлаб чиқариш ва ҳунармандчиликни ташкил этиб, қўшимча даромад олишга имкон берди.

Айни шу ерда воситалар, маблағ меҳнат коллективларида пайдо бўлгач, сарф-харажатга қарши қаратилган механизм чинакам ишга тушганлигини айтиб ўтиш керак. Ҳозиргача 200 минг сўмликдан кўпроқ ноишлаб чиқариш харажатлари тежалди. Қишлоқ хўжалик маҳсулотлари етиштириш ва меҳнат унумдорлиги ўн биринчи беш йилликдаги йиллик ўртача даражадан учдан бирдан кўпроқ ортди, фойда икки баравардан зиёдроқ кўпайди.

Бу ерда кейинчалик кооператорларнинг ўз ҳисоб-китоб счётлари бўлган эркин бирлашма тузишни хоҳламоқдалар. Аввало фермер хўжаликларини кенг ривожлантириш йўли билан ишлаб чиқаришни кўпайтириш планлаштирилмоқда. Бу соҳада ажойиб мисоллар бор, ишчилар, йигитлар молларни сўқимга боқишни, ем-хашак етиштириш ва тайёрлашни бажонидил ўз зиммаларига олмоқдалар. Шуни ҳам айтиш керакки, баъзи бировлар: ижарачилар ернинг кучини сўриб олишади, чунки улар — юлғич, биз бу билан ернинг унумдорлигини йўқотиб қўямиз ва ҳоказолар, деб чўчимоқдалар. Аммо ижарачилар деҳқончиликда суяги қотган кишилардир. Ерга нисбатан қандай муносабатда бўлишни биладилар. Одамлар худди шу мақсад билан яшамоқдалар, келажак тўғрисида ўйламоқдалар.

Ҳозир фермер хўжаликларини, аввало уларнинг турмушини ташкил этиш жуда муҳим масала бўлиб турибди. Нотиқнинг фикрича, саноат, олимлар уларга катта ёрдам беришлари лозим. У шахсий томорқаларни ҳар томонлама ривожлантириш, хўжаликларга қишлоқ хўжалик маҳсулотларини қайта ишлайдиган линиялар ва агрегатларни сотиб олиш ҳуқуқини бериш лозимлигини таъкидлади.

М. С. Горбачев. Александр Николаевичнинг гапларини эшитиб, миямга бир фикр келди. Бундан ўн йил муқаддам Грузия ўзига хос шароитларни ҳисобга олиб, республика учун ишлаб чиқаришни айрим колхоз ва совхоз, хусусий секторга қараб эмас, балки умуман, районга, ҳамма секторга планлаштиришни илтимос қилганлигини эсладим. Шундай қилинса чегаралар гўё олиб ташланади. Олдин бунга шубҳа билан қаралди. Лекин Грузиядаги реал манзарани (у ерда эса ернинг анчагина қисми олтин билан баробар) кўрганларидан кейин бунинг тўғрилигини тушуниб етишди, ҳамма одамларни, бутун республикани цитрус етиштириш ягона жараёнига бирлаштиришди. Бунинг устига давлат манфаатлари ва шахсий манфаатларни қўшиб олиб бориш негизида бирлаштиришди. Одамлар етиштирган маҳсулотларини сотиш мақсадида бутун мамлакат бўйлаб кезиб юрмасликлари учун маҳсулотларни сотишда одамларга ёрдам бериш, уларни ана шу ташвишдан холи қилиш йўлини тутишди. Бу эса ишлаб чиқариш ҳажмига ҳам таъсир қилди ва вазиятни соғломлаштирди. Ставрополда умуман секторлар ўртасидаги барча тўсиқларни олиб ташлашди. Колхоздаги, совхоздаги, хусусий сектордаги маҳсулотлар — ҳаммаси бир заминда етиштирилган.

Венгрияда янги технологияларни ва ишлаб чиқариш системаларини ўзлаштириш ҳисобига жон бошига 1300—1500 килограмм дон етиштиришга муваффақ бўлингач, уларда озуқа базаси вужудга келди. Улар сиз билан биз каби комплекслар орқали бирданига нурафшон чўққиларга чиқиб олишга уринмадилар. Улар ана шу донни олиб, қайта ишлаб яхши омухта ем тайёрладилар, 3 мингта магазин очдилар. Хоҳласанг омухта емни олгинда, ишлаб чиқариш билан шуғулланавер. Қурилишсиз, ортиқча чиқим-харажатсиз ва капитал маблағсиз, дарҳол бутун Венгрия ишга киришди ва иш юришиб кетди.

(Давоми 3-бетда).

ҚИШЛОҚДА ИЖАРАНИ РИВОЖЛАНТИРАЙЛИК, ИҚТИСОДИЙ МУНОСАБАТЛАРНИ ҚАЙТА ҚУРАЙЛИК

(Давоми. Боши 1- ва 2-бетларда).

Бизда эса баъзан ташвишланиб, чорва моллар туёғи, тўғрироғи колхозлар ва совхозларнинг улуши камайиб кетади, хусусий секторда тайёрланган молларнинг салмоғи ошади, демоқдалар. Менимча, бу одамлар тушуниб етган ва тўғри йўлдан борган ҳолдир. Чунки янги фермалар қуришга беш йил вақт кетади. Кейин уларни ўзлаштириш керак бўлади. Сўнгра эса, бу ферма атрофида озуқа базаси етишмаслиги, 20 километр жойдан ташиб келиш зарурлиги маълум бўлади, озуқа ташиш учун йўл қуришга яна 7 йил кетади ва ҳоказо. Одамлар эса ишни қандай олиб боришни яхши биладилар.

Одамлар шартнома тузиб нимани хоҳласа ва қаерда хоҳласа, ўша ерда — ҳовлисида етиштираверсин, ўз хонадони чиқитларидан фойдаланаверсин. Ана ўшанда сут ҳам, гўшт ҳам бўлади, ҳар қандай вақтда моллар ҳам яхши семиради.

Биз эса ҳамма нарсани секторга ажратишга кўникиб қолганмиз. Бир сектордан иккинчисига ўтиш мумкин эмас, буниси ҳисобга олинсин, наригиси ҳисобга олинмасин, деб ўрганиб қолганмиз. Бундай қилиш мумкин эмас, бу нотўғри, бу эса умуман колхоз тузумига путур етказиш, деймиз.

Ўртоқлар, ана шу ғовларнинг ҳаммасини олиб ташлаш керак. Еримиз битта, яхлит, фақат у турлича мулк, бири — колхозда, бошқаси — совхозда, учинчиси — шахсий фойдаланиш учун бериб қўйилган. Ахир бу битта ер, умумхалқ мулки-ку. Айтиш мумкинки, бу соҳада иқтисодий, ҳуқуқий муносабатлар лозим.

— Мен тўла маънодаги ҳақиқий фермерман,— Эстония ССР Виру районидан **М. В. Сальдре** ўз нутқини ана шундай сўзлар билан бошлади. У ўзини «Кульдре» колхозининг ижарачиси сифатида таништирди. Менга, деди у, халқ депутатлари район Советининг қарори билан доимий фойдаланиш учун ер ажратиб берилган, шу ерда мен ўз ишлаб чиқариш воситаларим билан меҳнат қиламан. Менинг ўз молларим бор. Хуллас, мен ижарачи эмасман.

М. С. Горбачев. Ҳечқиси йўқ. Куни кеча у партия ташкилотининг секретари эди. Яхши фермер. Ўзимизнинг одамимиз.

М. В. Сальдре. Кўряпсизми, бизнинг ўлкамиз бу ерда мендан олдин сўзга чиққан ўртоқлар айтган шароитлардан бироз фарқ қилади. Биздаги қишлоқлар тўла маънодаги айрим хуторлар бўлиб, бир-биридан олис жойлашган. Колхозлар марказий қўрғон атрофидаги далалардан фойдаланар эди. Чор атрофда жуда кўп ер қолар эди. Бу ерлардан аслида қишлоқ хўжалик маҳсулотлари етиштириш учун фойдаланилмас эди, ўт босиб ётар эди. Шу сабабли бизда айни фермер хўжаликларини тузиш учун шароит бор.

Бундай шароитда ижара усули унча тўғри келмайди, деб ўйлайман. Айтайлик, мен 20 йилга шартнома туздим, шу ерда ўз хўжалигимни барпо қилдим ва ишни авж олдириб юбордим. Орадан 20 йил ўтди, менга бошқа шартнома тузмаймиз дейишлари мумкин. Бундай бўлмаслигига ҳеч ким кафолат беролмайди.

М. С. Горбачев. Ижара тўғрисида қонун бўлсачи?

М. В. Сальдре. Биласизми нима, ҳозир корхона тўғрисидаги қонун бор.

М. С. Горбачев. Башарти ижара тўғрисидаги қонунда оилавий ферма тўғрисида махсус бўлим бўлсачи!

М. В. Сальдре. Бу бошқа гап.

М. С. Горбачев. Ҳа, бошқа гап, лекин ҳозирча бундай қонун йўқ.

М. В. Сальдре. Бундан ташқари тарих шуни кўрсатиб турибдики, ижарачи тўла хўжайин эмас. Ер ўз фарзандларига қолишини ва агар ота уларда меҳнатга ва ерга меҳр уйғотган бўлса, улар ана шу ерда ишлашини билган кишигина хўжайиндир. Агар болалар шаҳарга жўнаб қоладиган бўлишса, унда ҳеч нарса қилолмайсан, ҳамма ишинг чиппакка чиққанини тан оласан холос.

М. С. Горбачев, Ҳа, гапингиз тўғри.

М. В. Сальдре. Шу муносабат билан тегишли муаммолар ҳам бор. Ким белгилаб қўйганини билмайману, лекин нима учун колхоз машинани бир нархда сотиб олади, мен эса кўпроқ тўлашим керак. Нима учун бизда нархлар баб-баравар эмас?

Залдан овоз. Бу маҳаллий ижод. Ижарачи техникани ва бошқа ресурсларни колхозлар ва совхозлар билан бир нархда сотиб олиши матбуотда эълон қилинган, у ерда тўғридан-тўғри шундай деб ёзиб қўйилган.

М. В. Сальдре. Аммо биз шу вақтгача қимматга сотиб оляпмиз.

М. С. Горбачев. Бу масалани ўртага қўйганингиз яхши бўлди.

М. В. Сальдре. Яна бир масала. Шу вақтгача мен фермер хўжалигини юритмаганман. Мендан яхши фермер чиқмайди, чунки ёшлигимдан қишлоқ хўжалиги билан шуғулланмаганман. Отамнинг ёнида ўсмаганман. Менинг болаларим яхши фермер бўлишлари мумкин, бунинг учун эса уларга махсус билим бериш керак. Уларни ўқитиш учун мен ҳақ тўлайман...

М. С. Горбачев. Ахир бизда ҳамма учун олий таълим бепул, сиз чамаси стипендияни кўзда тутяпсиз, шундайми?

М. В. Сальдре. Ҳа, бироқ мен Сизга айтсам, гап шундаки, болалар мактабни битириб чиққач, уларни бошқа хўжаликка уч йилга юборишмаса-ю, улар фермага келишса, дейман. Бунинг учун эса, ҳозир амалда бўлган тартибни ўзгартириш керак.

М. С. Горбачев. Тўғри.

М. В. Сальдре. Бир ярим йил мобайнида мен кўрсаткичлар бўйича ҳақиқатда колхозга етиб олдим, қисман ҳатто ўзиб кетдим. Бироқ ҳозирча ўз ишимни тўла-тўкис авж олдирганим йўқ, чунки ҳамма нарсани сотиб олиш, ҳамма ишни қилиш, ҳамма иморатларни қуриш керак — буларни бирданига уддалаб бўлмайди. Нормал фермани вужудга келтириш учун катта маблағ керак.

М. С. Горбачев. Кредит беришмаяптими?

М. В. Сальдре. Ҳозирча фермерлар кредит олишмаяпти. Бундан ташқари кредитлар тўғрисидаги низомга биноан иморат қуриш учун 7000 сўм ажратилади. Бу пулга пойдевор қурса бўладию, аммо иморат тиклаб бўлмайди.

М. С. Горбачев. Бу ҳам — муҳим масала. Капитализм даврида фермер кредитдан фойдаланади, социализм даврида эса фермер учун кредит йўқми? Бундан ташқари яна, айтишларича, Сиз, сўзга чиқаётган нотиқлар ғайриқонуний корхонанинг ғайриқонуний вакили эмишсиз.

М. В. Сальдре. Дарҳақиқат, шундай. Мамлакат миқёсида мен, ҳақиқатан ҳам қонунлаштирилган эмасман, фақат республикада қонунлаштирилганман.

М. С. Горбачев. Қонунлаштирамиз.

М. В. Сальдре. Мен ердан фойдаланиш учун колхозчилар қанча ҳақ тўлашса, худди шунча — ҳар гектар учун 3500 сўм ҳақ тўлаяпман. Йўлларни қуриш эса фермернинг зиммасига тушмаслиги керак, деб ҳисоблайман. Чунки, агар йўлларни қуриш деҳқоннинг зиммасига тушадиган бўлса, у шлагбаум қўйиб: тўхтанглар, бу кўчадан мендан бошқа ҳеч ким юрмаслиги керак, деб айтишга ҳақли бўлади. Йўлни биргаликда, давлатнинг ёрдами билан қуриш керак.

М. С. Горбачев. Муаммо ўртага қўйилди. Бизнинг гурунгимизда ҳамма нарса ҳисобга олиниши ва таҳлил этилиши муҳимдир, илгари пайтларда ким хоҳласа — кимнинг боши оғриса ўша қилаверсин, дейилар эди, айтингчи, хўжаликнинг аҳволи қандай, сизлар қандай натижаларга эришдингиз?

М. В. Сальдре. Менинг ихтиёримда 28 гектар ер бор, шундан 21 гектари — экинзор, ихтисосимиз — сут етиштириш. Менда колхоздагидек бухгалтерия ҳисоб-китоби йўқ. Мен ўзим харажат қиламан ва ўзим уни ҳисобдан чиқараман. Бу йил давлатга ҳар 100 гектар ер ҳисобига 184 центнер гўшт ва 1250 центнер сут сотаман.

Чита область Каримское район партия комитетининг биринчи секретари **В. В. Ушаков** қишлоқ кооператив коллективларидаги ўзаро муносабатлар ҳақида гапирди. Райондаги олтита хўжаликда ва хизмат қилиш ҳамда қайта ишлаш тармоқларининг бешта корхонасида 245 та кооператив тузилди. 15 та кооперативга коммунистлар, 69 тасига қишлоқ хўжалиги мутахассислари бошчилик қилмоқдалар.

Одамлар ўйлаб қўйилган ишнинг моҳиятини тушуниб олгунларича, район партия комитети катта тушунтириш ишларини олиб боришига тўғри келди. Иқтисодий ва сиёсий ўқишни тубдан ўзгартириб, иқтисодий билимларни ўрганиш асос қилиб олинди.

Ҳамма нарса силлиққина боргани йўқ. Хатолардан қочиб қутула олмадик. Аммо ишларни ташкил этиш чоғида эсда тутиш зарур бўлган энг муҳим нарса шуки, одамлар бошқарувдаги эркинлик ва мустақилликни дарҳол пайқаб олишлари учун тўла ихтиёрийлик ва демократияга риоя этмоқ керак. Бу нарса уларга илҳом берибгина қолмай, шу билан бирга дастлабки қадамларданоқ ўз кучларига ишонч ҳам бахш этади.

Ишлаб чиқаришни ташкил этишнинг янги шаклларини яратиш колхоз ва совхозларнинг ички тузилишини ўзгартиш заруратини келтириб чиқаради. Шу билан бирга улар социалистик давлатнинг асосий ячейкалари тарзида сақланиб қолади. Бу ўринда гап колхоз ва совхозларни кооператив бирлашмалар тарзида янада ривожлантириш, уларнинг фаолиятини кооперация негизида қайта қуриш ҳақида бормоқда. Улар пудрат, хўжалик ҳисоби принциплари асосида ишловчи бошланғич кооперативларнинг бирлашмалари бўлиб қолди. Нотиқ бошланғич кооперативларнинг самарали ишини конкрет мисоллар билан кўрсатиб берди.

Ҳозир райондаги кооператив хўжалик бир уюшма — кенгаш бошчилигидаги бошланғич кооперативларнинг иттифоқи бўлиб қолмоқда. Унинг таркибига бошланғич кооперативларнинг раислари ва бошқарув группасининг мутахассислари кирадилар.

Район даражасида кооператив хўжаликлар ва корхоналарнинг уюшмаси сифатида кооператив бирлашма тузилган бўлиб, ундаги ҳамма ходимлар — бирлашма кенгашининг раисидан тортиб, оддий ходимгача бошланғич кооперативнинг хўжалик ҳисоби даромадидан қолдиқ принципи асосида иш ҳақи оладилар. Барча кооперативлар иқтисодий жиҳатдан бир-бири билан ўзаро чамбарчас боғлангандирлар.

Банк билан ўзаро муносабатлар ҳал бўлмай турибди. Бошланғич кооперативларга машина, асбоб-ускуна сотиб олиш учун кредитлар берилмаяпти, агробанкда счётлар очилмаяпти, шу сабабли ўзаро ҳисоб-китоблар фақат хўжаликлар ичидагина олиб бориляпти. Ташқарида эса кооперативлар ҳеч қандай операцияни амалга ошира олмайдилар, бу эса уларнинг имкониятларини чеклаб қўймоқда. Ҳолбуки, бошқа ҳар қандай кооперативга, айтайлик, умумий овқатланишдаги ёки бошқа соҳадаги кооперативларга мана шундай имкониятлар бериб қўйилган.

Кооперативларнинг аъзолари юқори сифатли сут, гўшт ва сабзавот маҳсулотларини жойларнинг ўзида қайта ишлаш ва давлатга сотиш учун машина ҳамда механизмлар харид қилиш масаласини кескин қилиб қўйди.

М. С. Горбачев. Жамики маҳсулотни қайта ишлайдиган ихчам техникани бера оладиган, колхознинг ўзида пировард маҳсулот ишлаб чиқара оладиган кооператив қаердан топилар экан? Қанчадан-қанча маҳсулот сақлаб қолинган бўлур эди! Ҳолбуки, барча илғор хўжаликларда қайта ишлаш цехлари, ғишт ва консерва заводлари, қишки кийим-бош тикадиган ёки саноат корхоналари билан кооперация асосида иш юритадиган цехлар бор. Чунки қишда одамлар бўш қоладилар.

Овоз. Михаил Сергеевич! Кичик ғишт заводлари учун асбоб-ускуна тайёрлашга киришаётган кооператив пайдо бўлди.

М. С. Горбачев. Ҳа, баракалла, ана шуларни барпо қилиш керак. Бизда авж олиб кетган монополизмни барбод қилиш керак.

Чернигов область Прилуки районидаги Борисенко номли колхоздан **М. Н. Онишченко** ўзи бошчилик қилаётган ижара коллективида меҳнат қандай ташкил этилганини гапириб берди. Тўққиз механизатор трактор бригадасига бирлашиб, ижара пудратига ўтди: машина-механизм, 946 гектар ер олди. Бу ер бизники эканини ҳис этдик, деди нотиқ. Баъзи бировлар: сизларни алдайдилар, ана бундай, мана бундай аҳволга соладилар, деб чўчитдилар. Биз бўлсак: «Йигитлар, олға!» деб айтдик. Биз ўзимиз хўжайинмиз, бизда на бригадир, на ҳисобчи бор, ҳаммаси ўзимизмиз, дедик. Ўз вазифаларимизни уддалаб бўлгач, бошқа бўлимларга ҳам қарашиб юбордик. 1987 йилда гектар бошига 56 центнер буғдой ҳосили олдик. Бу йилги ҳосилимиз 50 центнердан ошади. Биз энди чўчимаймиз, биз олға бораётганимизни ҳаммага исботладик.

Ҳозиргача ерни шудгор қилиб, далаларни тозалаб қўйдик. Комбайнчиларимиз В. Бульба, В. Соловей, И. Литвин ғаллани янчиш юзасидан колхозда энг яхши кўрсаткичларга эришдилар.

Бу йил ерни ва бошқа воситаларни ижарага олиш юзасидан 10 йилга мўлжалланган шартнома имзоладик. Ўз пулимиз билан трактор бригадасига бориладиган йўл солиш, ошхона қуриш, автомобиль сотиб олиш ниятидамиз. Чунки ишга эрта бориб, кеч қайтамиз, атрофимиздаги далалар 946 гектарга боради. Кўп ишларни ўзимиз қилишимизга тўғри келади. Керак бўлиб қолганида мутахассисларни ҳам ёллаймиз: масалан, ўсимликларни ҳимоя этиш соҳасида шундай қилдик. Бирор ишда ёрдам керак бўлиб қолса, келишиб оламиз. Агар бизнинг фойдамизга иш қилсанг, ҳақини тўлаймиз, агар ёндириб юборсанг ёки бирон зарар етказсанг, бизга товон тўлайсан, деймиз.

Ижара пудрати — жуда ва жуда яхши иш, деб ҳисоблайман, ўртоқлар. Бу усул бизни чинакамига ишлашга руҳлантиради.

Орёл область партия комитетининг биринчи секретари **Е. С. Строев** минбарга чиқади. Коллектив пудрат бизга имконият яратиб берди, биз ҳам олға юра бошладик, деди у. Аммо мана шу коллектив пудратда чиқимлар яхши назорат қилинмаслигини, чиқимсизлик механизми пировардигача иш бермаслигини пайқаб қолдик. Биз дарҳол ўз йўлимизни ўнглаб олиб, ўтган йилдан бошлаб ижара асосида актив ишлай бошладик. Дастлабки пайтдан бошлабоқ, ижара зўр тўлқин каби дарҳол ўз афзалликларини юзага чиқарди. Шу янги усулга озгина бош қўшган ҳар бир киши дарров унинг тарафдори бўлиб қолаверди. Биз биринчи бўлиб ҳар бир кишининг қобилиятини аниқлашга, инсоннинг истеъдоди, ўқувини юзага чиқаришга, мулкни эгасизлик ҳолатидан қутқаришга киришдик.

Ҳозир ижарада биз дуч келган энг муҳим нарса — қайси шаклни танлаб олиш керак, деган масаладир. Бизда ҳозир шакллар кўп. Биз ҳар қандай имкониятга уфқ очиб бердик, уларнинг ҳар бири ривожланаверсин, улардан нима чиқишини кейин биламиз. Майда группа звенолари ҳам, ихтисослашган звенолар ҳам шу жумлага киради. Болтиқ бўйидаги каби тор ихтисослашган ижарачилар ҳам пайдо бўлди.

Биз, эҳтимол, сиёсий ишни энг асосий йўналишда, ташаббускорларни топадиган тарзда йўлга қўйиш керакдир, деб ўйладик. Биз барча шаҳар ва район партия комитетларининг секретарларини 36 соатлик программа асосида ўқитдик, аттестациядан ўтказдик, район агросаноат бирлашмаларининг раислари, мутахассислари, раҳбарларини, ҳаммаси бўлиб 90 минг кишини ўқитдик. Биз кашшофларни — бу йўналишга астойдил садоқатли кишиларни топишимиз керак. Ҳар ойда ижарачилар билан мунозара ўтказа бошладик. Бунинг нақадар жонли иш услуби эканига, ижарачилар билан ишлаш мароқли эканига ишонч ҳосил қилдик! Кенгашлар ва докладлар ҳамманинг жонига теккан, улар одамларни қийнаб юборган эди. Бу мунозараларда эса одамларнинг эҳтиёжлари ҳақида аниқ-равшан гаплашилади. Ҳозир бизда ҳар хил турдаги 4 мингтадан кўпроқ ижарачи коллектив: оилавий асосдаги 390 та, ижара пудратидаги 53 та ижарачи коллектив бор, ҳозир 500 дан кўпроқ мутахассис ижара пудратига ўтди ва бир мингга яқин киши ижара бўлинмаларига ўтиш истагини билдирди.

М. С. Горбачев. Егор Семенович, шу мавридда бир гапни айтиб қўймоқчиман. Агар биздаги статистикага назар ташласак, умуман, пудрат ва ижара соҳасидаги ҳамма иш жойида. Жуда катта кўзбўямачилик ҳали барҳам топган эмас. Агар ижара пудрат бўлса-ю, ўз харажатларини ўзи қоплаш бўлмаса, хўжалик ҳисоби бўлмаса, бундан ҳеч бир наф йўқ, ўртоқлар. Бу ҳисобот учунгина керак. Бизда ёппасига ижарачилик бошланишини асло хоҳламаймиз. Амалий ҳаракат қилиш, одамлар билан ишлаш керак.

Мана, Орёл қишлоғи тиклана бошлади. Бинобарин, шошмасдан, ақл ишлатиб, одамлар билан маслаҳатлашиб қилинаётган иш ҳақиқатан ҳам яхши ва тўғри. Бизга қандайдир суръатлар керак эмас, реал иш керак, бизни олға силжита оладиган реал ижара керак. Қоғозлар, ҳисоботлар эса бизда ҳамиша етарли бўлиб келган.

Кооперация, ижара, деб таъкидлади ўз нутқида **Е. С. Строев** — ғоят жонли ва кераклли иш. Янги иқтисодий сиёсат замонидан буён, коллективлаштириш давридан буён биз биринчи бор устқурма ва бошқарув структураларинигина эмас, балки турмушнинг, бошланғич ишлаб чиқариш коллективининг пойдеворини, бутун системамизнинг жонли ҳужайрасини ислоҳ қиляпмиз, инсоннинг ерга табиий қизиқишини қайтадан тиклаяпмиз, унинг ақл-заковати ва ўз ташаббуси учун уфқ очиб беряпмиз, деди у.

«Октябрь» журналининг бош редактори ёзувчи **А. А. Ананьев**га сўз берилади. Ҳар қандай, айниқса янги иш, деди у хусусан қишлоқ хўжалигида инсоний омиллар билан мустаҳкамланмаслиги мумкин эмас, ҳозир қишлоқ хўжалигида ташкилий ўзгартишлар билан бирга инсон психологияси ўзгартирилмоқда. Ёзувчи бизнинг қишлоқ хўжалигимизни ҳар куни шунчаки бураб қўя қолиш билан чекланмасдан, ички ҳаракат ҳам бахш этиш керак бўлган ўзига хос соатга қиёс қилиб, икки омилга эътиборни тортди.

Биринчиси — тайёрга айёрлик, иш учун эмас, балки ишда қорасини кўрсатганлик учун ҳақ тўлашдир. Ҳолбуки, биз шу етмиш йил мобайнида буни социализмнинг ғалабаси деб мафкуравий жиҳатдан асослаб келдик. Шу сабабли ҳар қандай деҳқон, ҳосил бўладими, йўқми, барибир оч қолмайман, деган фикрга келиб қолган.

Агар буни тайёрга айёрлик десак-да, ишламаганларга ҳақ тўламай қўя қолсак, бунда бошқа масала пайдо бўлади, демак биз одамларни зўрлаб ижара пудратига жалб этамиз. Ҳозирнинг ўзидаёқ кампаниячиликнинг кўпгина нишоналари бор.

Кўпгина турли хатлар олаётган ёзувчи сифатида Москва областига чиқдим. Ижарачи бўлган ёш оила билан суҳбатда аниқланишича, улар завқ-шавқ билан келганлар, уларга 13 чақирим наридан 7 гектар, яна 13 чақирим наридан 20 гектар ва яна 20 чақирим наридан 18 гектар ер беришибди. Мана шуни «ижара пудрати» деб аташибди. Оилага иккита трактор, битта ўрмаловчи, битта ғилдиракли трактор беришибди. Ўрмаловчи тракторни асфальт йўлда юргизиб бўлмайди ва умуман бир жойдан иккинчи жойга олиб бориш ярамайди. Биз бўлсак, ана шуларнинг ҳаммасини матбуотда ижара деб таърифлаяпмиз.

Бу кампания, иккинчи томондан, ҳозир қишлоқ хўжалигининг дардига даво бўла оладиган ёки бирдан-бир фикр деб ҳисоблана оладиган бир восита бўлиши мумкин эмаслигини кўрсатувчи нишоналар бор. Чунки, неча минг гектарлаб ерда дон етиштириладиган жойларда ўзига хос иш формалари бор, бу ерда фермер бўлиши мумкин эмас, чорвачилик билан шуғулланиладиган жойда фермер бўлиши мумкин ва ҳоказо. Башарти, биз ўзимиз ҳали билмайдиган фермерликнинг янги типига тайёр бўлмасак, у ҳолда, ҳатто ҳозир ерга бўлган ва унутилаёзган муносабатни, хўжайинлик туйғусини бир амаллаб қисман бўлсада қайта тиклаб берадиган эски типдаги фермерликка ҳам унчалик тайёр эмаслигимиз маълум бўлиб қолди.

Ижара тўғрисида қонун тайёрланмоқда. Унда қуйидагиларни эътиборга олиш лозим бўлур эди. Биздаги ер халққа қарашли, биз уни актларга мувофиқ доимий фойдаланиш учун колхозларга берганмиз, бироқ фермерлик бирон-бир тарзда мустаҳкамланиши учун зарур жойларда бу актларни ўзгартириб, уларни ерни сотиш ҳуқуқисиз доимий фойдаланиш учун берадиган актга айлантириш керак.

Биз социализмнинг ҳаёт қобилиятини таъминлаш учун муайян иш усулларини улоқтириб ташлашимиз ва янгиларини қидиришимиз керак, бу иш узлуксиз давом этавериши лозим, ҳозир анча олисга назар ташлаш керак.

Ердан фойдаланиш тўғрисида қонун қабул қилинади. Бу — яхши. Дарҳақиқат, деди нотиқ, ҳозир биз ернинг 80 процентини тимсол деб идрок этаяпмиз. Мен телевидение ходимларини танқид қилмоқчи эмасман, аммо яқинда телевидениеда завқ-шавқли ёшгина мухбир пайдо бўлиб, бундай деди: «Азиз ўртоқлар, кечагина мана бу ерда картошка ўсиб турган эди, бугун эса, қарангки, мана шундай комбинат қад кўтарди».

Мана шунда мен, ия, бу қанақаси бўлди, картошка ўсиб турган жойда комбинат қад кўтарибди, картошка ўсмаган жойда комбинат ҳам йўқ, бу комбинатни ўша ерда қурса бўлмасмиди, деб ўйладим.

М. С. Горбачев. Мен Красноярск ўлкасида шу ҳолатга дуч келдим. У ерда қанчадан-қанча саноат объектлари қурилган. Айни вақтда бутун қишлоқ барбод этилган.

— Оилавий пудрат пайдо бўлганида, баъзи кишилар буни навбатдаги ҳайбаракаллачилик, деб ҳисобладилар, деди Москва область Наро-Фоминск районидаги «Верейский» совхози «Тютчево» сут-товар фермасининг оилавий ижара коллективи раҳбари **В. И. Гусенков**. — Қани бундан нима чиқаркин, деб кузатиб турганлар ҳам бўлди.

Мен 20 йилдан кўпроқ вақт механизатор бўлиб ишладим, кейинги вақтларда ҳовлимда ҳеч нарса қолмаганида, бунга осойишта қараб тура олмадим. Шу тариқа мен ҳам фермани ижарага олишга қарор бердим. Унда 50 бош сигир боқилмоқда. Мендан кейин яна уч оила совхозимизда пудратга ўтди, ҳозир районда 35 та оилавий ферма бор.

Ота-боболаримиз деҳқон ўтган бўлишига қарамай, бизни узоқ йиллар мобайнида деҳқончиликдан маҳрум этишди, биз ёлланма қишлоқ хўжалик ишчилари бўлиб қолдик, деса бўлади. Механизаторлар янги, чорвадор касбини ўзлаштиришларига тўғри келди. Мен бунга тайёргарлик кўрган эдим, албатта. Хотиним фермада сут соғувчи бўлиб ишлар эди. Адабиётларни ўқидим, ҳозир ҳам уларни қўлдан қўймайман. Ишимизнинг натижаси чакки эмас.

Бу йил совхозимиз ҳар бош сигирдан 3200 килограмм сут соғиб олишни мўлжаллаяпти, мен ўз фермамда 5200 килограммни кўзлаяпман. Шунча сут олишимга ишончим комил. Ўйлайманки, яқин вақт ичида 6000 килограммлик марradan ўтиб кетаман.

Бултур фермадаги сутнинг таннархи 24 сўм 49 тийинга тушди, совхоздаги умумий кўрсаткич эса 40 сўм 49 тийин.

Ҳар куни сўмларнигина эмас, тийинларни ҳам ҳисоблаш зарур. Биз ем-хашак тайёрлаш чиқимларини камайтириш учун бу йил 3 та оилавий ферманинг аъзолари биргалашиб, совхоздан техникани ижарага олдик ва 60 гектар майдонда 300 тонна юқори сифатли пичан тайёрладик.

Ҳар тонна пичаннинг таннархи 20 сўм 30 тийинга тушди. Бироқ бухгалтерия ғалвиридан ўтиб, маъмурий аппаратни сақлашга қилинадиган қўшимча харажатлар тиркалганидан кейин пичанни 37 сўм 50 тийиндан сотиб олишимиз аниқланди. Биз шу нархни шартномага асос қилиб олдик.

М. С. Горбачев. Сиз катта масалани кўтаряпсиз. Ижарачи коллективлар оролча тарзида иш кўраётган «Зибино» наслчилик заводида, бошқа хўжаликларда улар қийин шароитда яшамоқдалар. Уларга нисбатан ижара ва тўла хўжалик ҳисобининг қаттиқ талаблари қўлланилмоқда, айни вақтда эса улардан эски инструкцияларга биноан маҳсулот олинмоқда. Мана бу — агропром мутахассисларининг иши.

В. И. Гусенков. Бошқа бир тўсиқ пайдо бўлмоқда. Бир гектар ернинг қиймат нормативи белгиланмаган. Биз ерда маҳсулот етиштириш учун ер эвазига қанча ҳақ тўлашимиз кераклигини билмаймиз. Шундай бўлиб чиқмоқдаки, хўжаликдан тортиб министрликкача бўлган мутахассис ва раҳбарлар — маъмурий хўжалик аппаратининг ўзига хос винтчалари қайта қуришнинг консерваторлари бўлиб қолмоқдалар.

М. С. Горбачев. Бу ўринда улар винтчалар эмас, балки катта болтлардир.

В. И. Гусенков. Сўнгра. Давлат корхонаси тўғрисидаги қонун кучга киритилган. Жумладан, у барча корхоналарни ва, шу жумладан қишлоқ хўжалик корхоналарини тўла хўжалик ҳисобига ва ўзини ўзи пул билан таъминлашга ўтказишни кўзда тутади. Ўз-ўзини бошқаришга катта роль ажратилади. Аммо ҳозир амалда қўш ҳокимиятчилик вужудга келган. Юқоридагилар коллективларда ҳокимиятни қўлдан бермаяптилар, қуйидагилар эса, айниқса дотация ҳисобига яшаб турган паст рентабелли хўжаликлар ҳокимиятни қандай қилиб олишни ва ундан қандай фойдаланишни билмайдилар. Ижарачилар ҳозир ҳам яшаб келаётган буйруқбоз-бюрократ ходимлар сақланиб қолишига бутунлай қаршидирлар.

Коллективларимиз кичик механизация воситалари билан таъминланмаганлиги оилавий ижара пудратини ривожлантиришга тўсқинлик қилмоқда. Бизга катта, баҳайбат тракторлар керак эмас. Бизга ўз шароитимизда, фермаларимизда ишлаш имконини берадиган ихчам техника керак.

Уй-жойларга монанд бўлиб тушадиган ишлаб чиқариш биноларининг типовой лойиҳалари оилавий фермаларни муваффақиятли ривожлантиришга кўмаклашади. Биз катта комплексларнинг қурилиш конструкцияларини ва уларнинг механизмларини мослаштириш билан овора бўлмаслигимиз керак.

Биз — кундалик хизмат ходимларимиз, деди Олтой ўлкаси Калманка районидаги «Объ» совхозининг бош экономисти **О. М. Лукьянова**, шу сабабли ўз фикримизни айтиб ўтмоқчимиз, икки йил мобайнидаги иш маромида вужудга келган зарур масалаларни ўртага қўймоқчимиз. Биз мана шундай бир катта қийинчиликка дуч келдик: ички хўжалик бўлинмалари ўртасидаги иқтисодий муносабатлар, шунингдек совхоз билан муносабатлар ҳали ҳам тартибга тушган эмас. Звеноларнинг ўзлари ҳамма ишларини саранжом-саришта қилиб қўйдилар, ҳатто бизнинг ёрдамимиздан воз кечдилар.

М. С. Горбачев. Ольга Михайловна, сизларда бошқарув аппаратининг аҳволи қандай?

О. М. Лукьянова. Ёмон, ростини айтсам, ёмон. Улар бизни ёқтиришмайди...

М. С. Горбачев. Хўш, нима қилиш керак, деб ўйлайсизлар?

О. М. Лукьянова. Биз қандай ишлаб келган бўлсак, шундай ишлаяпмиз, чунки бизни райондагилар ностандарт ўртоқлар, деб ҳисоблашади. Аммо биз ишлаб чиқаришни фойда олинадиган ва рентабель ишланадиган тарзда юритаверамиз.

Ҳатто одамларнинг юриш-туриши ҳам ўзгарди. Инсон хўжайин бўлиб қолди, унинг гапига қулоқ солмоқдалар.

Бироқ биз жиддий қийинчиликларга учраяпмиз. Ремонт-техника корхонасини олиб кўрайлик. Йигирма тийинлик қистирма учун минг сўмдан ортиқ турадиган бутун бир блокни тўла-тўкис алмаштиришга тўғри келмоқда. Маҳсулотни қабул қилиш пайтида унинг сифати пасайтириб ёзилиши ҳисобига совхоз жуда катта маблағдан маҳрум бўлмоқда. Лавлаги платформада ётибди, уни тортиш пайтида салкам 10 процент камайтирилмоқда. Бу масалаларни, чамаси, ҳал қилиш керак. Хўжалик етиштирган маҳсулот беҳуда исроф бўлмоқда.

М. С. Горбачев. Маҳсулотнинг ҳаммасини кооператив асосда қайта ишлаш керак. Бу ишни ўз қўлингизга олинглар. Бу сизларнинг пировард маҳсулотингиз бўлади.

Целиноград область Целиноград районидаги Маншук Маметова номли совхознинг бош экономисти **В. В. Швец**га сўз берилади. Ҳеч кимни ижара пудратига мажбуран киритмаслик керак, деб таъкидлади у. Таъбир жоиз бўлса, буни яхши ишчига, яхши мутахассисга, яхши раҳбарга фойдали бирдан-бир механизм деса бўлади. Ижара пудрати инсонни хўжайин қилиш масаласини қўяди, хўжайин қилади, унинг хўжайин бўлишига имконият беради, шунинг учун ҳам у фойдалидир.

Ижара пудратига меҳнатни ташкил этиш ва унга ҳақ тўлашнинг қандайдир алоҳида усули деб қарамаслик керак. Бу шундай бир механизмдирки, унинг ёрдамида биз ишлаб чиқариш муносабатларини янада юқори поғонага кўтаришимиз лозим.

Биз ижтимоий мулкни эҳтиёт қилиб асраш туйғусини сингдира олдикку, ахир. Зеро, биз социализм шароитида ижтимоий мулкка муносабат шахсий мулкка муносабатдан кўра анча юқори бўлиши кераклигини биламиз. Демак, ижара пудрати мана шундай қилиш имконини беради. Инсон ижтимоий мулкка ўз мулкидан кўра яхшироқ қарашига имкон беради.

Сўнгра. Биз 30 йилдан буён такомиллаштириб келаётган мана шу иш ҳақи бизга ҳеч қандай наф бермади, у маъмурият билан ишчилар синфи ўртасидаги зиддиятни кучайтирмоқда, холос. Маъмурият ходими нақадар яхши бўлмасин, камроқ тўлашни хоҳлайди. Олувчи эса ҳамиша кўпроқ олишни хоҳлайди. Иш ҳақи — жанжал уяси, биз бўлсак уни тобора ва тобора такомиллаштириб келаяпмиз. Иш ҳақидан воз кечиш, уни хўжалик ҳисоби даромади билан алмаштириш лозим. Бунга ҳам ижара пудрати шароитида эришилади. Кўпроқ маҳсулот етиштирилса, сифат яхшиланса, маҳсулот таннархи камайтирилсагина, шахсий даромад ортишини ҳар бир ходим билиши керак.

Ижара пудрати шароитида шартнома, ҳисоб-китоб варақаси ва чек дафтарчаси бўлиши ва бошқа ҳеч нарса бўлмаслиги керак. Илгари қандай бўлган эди — хўжалик ҳисоби топшириқлари, планлар, нормалар, расценкалар, инструкциялар бор эди, буларнинг ҳаммасини юмалоқ-ёстиқ қилиб, каноп билан боғлаб, бир чеккага ташлаш керак.

Могилев область Шкловский районидаги «Городец» совхозининг директори **А. Г. Лукашенко** аҳоли ўртасида ўтказилган зўр ташкилотчилик ишлари ҳақида гапирди. Аввало, шу хўжаликнинг мутахассислари ва раҳбарлари мамлакатнинг илғор колхоз ва совхозларига бордилар, ижара коллективлари орттирган иш тажрибасини ўргандилар. Шундан кейин улар одамлар орасига бориб, тушунтириш, ишонтириш, ташвиқот ишларини олиб бордилар. Ишчилар меҳнатни ташкил этиш ва унга ҳақ тўлашнинг янги усуллари фойдали эканига ишонч ҳосил қилиб, ижара йўлига ўтдилар. Бу соҳада эришилган энг муҳим иш шу бўлдики, меҳнат ҳақи ишга қараб бериладиган бўлди. Бошқарув аппарати қисқарди, меҳнат унумдорлиги кескин кўтарилди. Ортиқча техника кўплиги аниқланди.

Маъмурий-бошқарув ходимлари сони ўзгарди. Агар илгари 67 нафар мана шундай ходим ишлаган бўлса, ҳозир 22 киши қолди ва аввалги ҳажмдаги ишни яхшироқ бажармоқда.

Нотиқнинг фикрича, ижарачиларга етарли миқдорда ихчам техника, бинокорлик материаллари, яхшигина техникавий ва маиший хизмат керак.

Ёзувчи **И. А. Васильев**нинг нутқи мароқ билан тингланди. У ижара муносабатларини колхоз ва совхозлардагина ривожлантириб қолмасликни таклиф қилди. Советлар ҳам шу ҳуқуқдан тўла-тўкис ва кенг фойдаланишлари керак. Тўла ҳокимиятли Совет муқаррар равишда ижара берувчи бўлиши керак. У сув ҳавзаларини, ўрмонларни, давлат ерларини тасарруф этади. Псков, Калинин областларида бўш ётган ерлар, хароб бўлган қишлоқлар кўп. Хўш, ҳақиқатда ташлаб қўйилган мана шу ерни ижарага берса бўлмайдими?

Партия ижара ва кооператив пудрати йўлини қатъият билан ўтказмоқда. Аммо бизда эски инструкциялар амал қилиб келмоқда. Қонун ерни ижарага беришни тақиқлайди. Ҳар қандай прокурор: йўқ, мумкин эмас, ерни талон-торож қилиб бўлмайди, ер — давлатники, топширишга ҳаққинг йўқ, дейди. Шу тариқа партия қарорлари бажарилмай қолаверади. Нотиқнинг фикрича, ижара тўғрисидаги қонунлар ишлаб чиқилгунга қадар, эскирган, ҳозирги йўлга мувофиқ келмайдиган қонунлар ва идора инструкцияларининг амал қилишини ҳозирча тўхтатиб туриш зарур.

Ижарачи, фермер, кооператор, таъбир жоиз бўлса, разведкага чиққан бошқа ҳар қандай киши жуда тез, сифатли хизматга муҳтож, деди сўнгра у. Аввало, уй-жойларни тезроқ қуриш керак.

Биз молларни бетон оғилхоналарга киритиб қўйдик. Инсонни эса бетон ётоқхонага киритаяпмиз. Инсонга бундай муносабатда бўлиш ярамайди. Бизда бетон шу қадар қўпайиб кетганки, биз мана бундай 60—70 сантиметрли бетон дотлар ясаб, тўрт деворни тиклаб: мана бу яшайдиган жой, деб айтаяпмиз. Госстрой мажбур қилган, область ижроия комитетлари тасдиқлаган ва шуни қабул этган, мана энди фақат раиснинг исён кўтариб, воз кечиши қолган, холос. Маълум бўлишича, агар хоҳиш бўлса, уйларни ёғочдан тез ва арзон қуриш имконияти бор экан.

Аммо уй қуришнинг ўзи билан иш битмайди, энди ҳовли иморатлари, кичик устахоналар қуриш керак. Мен соф тарздаги фермерлик ҳам бўлишининг тарафдориман.

Биз деҳқон оиласини тикламас эканмиз, инсонни ҳам, қишлоқ аҳолисини ҳам чинакам деҳқонга айлантира олмаймиз. Ҳозир мактабларимизнинг аҳволини яхшилаш учун қанчадан-қанча педагоглар зўр бериб уринишмоқда. Ота-она бу ишдан четда турибди. Фермер бўлган ота-она эса ўз фарзандларини актив меҳнатсеварлик руҳида тарбиялашдан ҳеч қачон четда турмайди. Шу сабабли мен фермерлик тарафдориман.

Ҳар бир инсон ўз шахсини намоён эта оладиган пайт келди. Москва область Димитров районидаги «Рогачевский» совхози «Кочергино» оилавий сут-товар фермасининг раҳбари **О. А. Дементеева** қишлоқдаги иқтисодий муносабатларни ривожлантиришнинг ҳозирги босқичини мана шундай таърифлади. Ўз меҳнатинг самараларини кўрганингда ерда мароқ билан ишлайсан, киши, деди у. Илгари мен совхозда бухгалтер эдим. 1988 йилда эрим билан энг қолоқ фермани олдик, унда энг кам миқдорда сут соғиб олинар эди — ҳар бош соғин сигирдан олинадиган сут 2600 килограммдан ошмасди. Сутнинг таннархи 50 сўм эди. Бу фермада тўққиз киши ишлаарди. Энди шу ерда икки киши ишлаяпмиз. 108 бош мол боқаяпмиз. Бу йил ҳар бош сигирдан ўрта ҳисобда 4200 килограмм сут соғиб олдик, маҳсулот таннархи тўққиз ой мобайнида 20 сўм 42 тийинни ташкил этди.

Ички хўжалик муаммолари бор, албатта, аммо улар дарҳол ҳал этилмоқда. Бизга шаҳар партия комитети, совхоз дирекцияси ёрдам беришмоқда.

Оилавий пудратда 12 ва 14 яшар қизларимиз ҳам ёрдам беришаяпти, улар бемалол мол боқишяпти. Ҳозир укам хотини билан фермага келишди. Биз янги ферма ташкил қилаяпмиз. Унда тўрт киши ишлаймиз. Ўзимиз бузоқлар етиштириб сотадиган бўламиз.

Биз, ишчилар оилавий ижара пудрати оилага ҳам, хўжаликка ҳам фойдали эканини тушуниб олдик. Ижтимоий ва шахсий манфаатлар ўртасида тўғри нисбатни излаш жуда катта аҳамиятга эга, деди ўз нутқида Қалмиқ АССР КПСС Ики-Бурул район комитетининг биринчи секретари **В. Х. Бамбаев**. Бу жонли практика вазифасидир. Зеро, биз тайёр тавсиялар йўқлигини, тўғри нисбатни салқин ва сокин кабинетлардан изламаслик, балки коммунистлар

(Давоми 4-бетда).

ҚИШЛОҚДА ИЖАРАНИ РИВОЖЛАНТИРАЙЛИК, ИҚТИСОДИЙ МУНОСАБАТЛАРНИ ҚАЙТА ҚУРАЙЛИК

(Давоми. Боши 1-, 2- ва 3-бетларда).

ҳузурига, ишчилар ҳузурига бориш, халқ орасига кириш лозимлигини тушундик. Район партия активларининг ишчиларимиз, мутахассисларимиз, раҳбарлар билан жуда кўп суҳбатлари вақтида биз пайчилик асосида жун етиштириш билан шуғулланадиган совхоз — хусусий кооператив тузиш керак, деган фикрга келдик.

Совхоз, масалан, кооперациянинг коллектив аъзоси сифатида кооператив сурувига 800 бош қўй, яъни ўз улушини қўшади. Чўпонлар бригадаси одатда тўрт кишидан иборат бўлади—у сурувга 200 бош қўй беради. Бошқача қилиб айтганда, кооперативдаги совхоз мулки 80 процентни, бригада чўпонлари шахсий ёрдамчи хўжалигининг улуши эса 20 процентни ташкил этади. Бундай кооперативлар ўз фаолиятини ўтган йилнинг сентябридан бошлаган.

Совхоз кооперациянинг коллектив аъзоси сифатида хўжалик ичидаги бу совхоз -хусусий кооперативга ўз мулки бўлган қўйлардан ташқари бошқа асосий ишлаб чиқариш воситалари: қўра, ем-хашак, машиналар, ускуналарни етказиб беради, транспорт, зооветеринария хизмати билан, яъни ана шу кооператив фаолияти учун зарур бўлган ҳамма нарсалар билан таъминлайди. Меҳнатга ҳақ ялпи даромадга қараб тўланади. Кооператив ўз маҳсулотини харид нархларида совхозга сотганидан кейин, барча моддий харажатлар ўрнини қоплайди, қолган хўжалик ҳисоби даромадини пайнинг миқдорига қараб совхозга — 80 процент, чўпонлар бригадасига — 20 процент тақсимлайди.

Эндиликда жамоат қўйлари ҳам, шахсий қўйлар ҳам кооператив сурувда аралашиб кетди. Хўжалик ҳисоби даромади — бинобарин чўпон оиласининг фаровонлиги эндиликда ҳар бир қўй-қўзининг сақланиб қолишига, унинг семизлиги даражасига, қўйлардан қанча жун қирқиб олинишига, қўзиларнинг сақлаб қолинишига боғлиқ бўлиб қолди.

Райондаги совхозларда чўпонларнинг 400 бригадасидан 43 таси совхоз-шахсий кооперативларга кирди. Меҳнатга ҳақ тўлашнинг пировард натижа билан, кооперативдаги қўйлар яхши боқилиши билан боғлиқ қилиб қўйилганлиги одамларнинг сурувга муносабатини ўзгартириб юборди, эндиликда улар ҳақиқий хўжайин каби муносабатда бўлмоқдалар. Улар буниси меники, буниси меники эмас, деб ажратмайдиган бўлиб қолдилар.

М. С. Горбачев. Энг муҳими эса, ўртоқ Бамбаев, мен бу тажрибани яхши биламан, шахсий қўйлардан ҳамиша 10 килограммдан жун қирқиб олинади, колхоз ва совхоз қўйларидан эса 4—5 килограмм. Колхоз-шахсий кооперацияда эса манфаатлар қўшилиб уйғунлашиб кетади.

В. Х. Бамбаев. Энди чўпонлар ўз хўжалик ҳисоби даромадларини кўпайтириш учун турли резервларни қидира бошладилар. Кооперативдаги чўпонлар бригадаси ҳамма нарсани тежамоқда. Эндиликда чорвадорлар дурадгорларни чақиришга шошилмайдилар. Умуман, мумкин қадар камроқ таклиф қилишга уринмоқдалар —ўзлари бажаришлари фойдалироқ. Ҳисоб-китобни янгича йўлга қўйиш одамларнинг ишлаб чиқариш хўжайини мавқеини мустаҳкамлайди. Эндиликда чорвадор кооперативда юксак натижани таъминлашга ҳаракат қилади, чунки кооперативнинг умумий хўжалик ҳисоби даромадидан улуш сифатида оладиган ўз даромади ҳам кўпроқ бўлишини билади.

Тула область Ясногорск районидаги «Ленинский путь» колхозининг раиси **Н. Н. Дубина** моддий-техника таъминоти муаммоларига тўхталди. Бу таъминот яхшилашга муҳтож. Ижарачи коллективларда ҳажми кичик техника етишмаяпти. Ортиқча энергиядан улар бош тортмоқдалар, чунки кичик майдонларда кучли тракторлардан фойдаланиш мақсадга мувофиқ эмас. Қишлоқдаги социал масалаларни ҳам тезроқ ҳал қилиш зарур. Бунда ўз территорияларида тўла ҳокимиятли хўжайин бўлиб қолиши лозим бўлган халқ депутатлари Советлари катта роль ўйнаши керак.

Грузия ССР Мцхети районидаги «Сагурамой» совхозининг директори **А. И. Жгенти** ўз тажрибаси ҳақида гапириб, хўжалик олдин қолоқ бўлганини, ўтган йили хўжаликнинг зарари салкам 700 минг сўмни ташкил этганини айтди. Биз юқоридан кўрсатма берилишини кутиб ўтирмадик, деди нотиқ, ижара муносабатлари шартларини ўзимиз ишлаб чиқдик ва 1988 йил 1 январда хўжалик юритишнинг янги шароитида ишлай бошладик.

Биз нимага эришдик? Совхознинг бошқарув аппарати қисқариб, 162 кишидан 117 киши қолди. Бўшаб қолган одамлар ижара шартномасини тўлдириб жисмоний меҳнат қилишга киришдилар. Шундай қилиб, аппаратни сақлашда салкам 60 минг сўмни тежадик. Энг қолоқ тармоқлар — чорвачилик ва ем-хашак етиштириш битта комплекс ижарачи бригадага бирлашиб, ер ва молларни, бинолар ва техникани ўз қўлига олди ва у пировард натижа учун тўла жавоб беради. Биз уларга фақат шартномага мувофиқ ёрдам бериб қолмай, шу билан бирга маънавий мадад ҳам бермоқдамиз. Тўққиз ой ичида сут соғиб олиш икки баравар кўпайди, йил охиригача ҳар сигирдан олинадиган сут 3 минг килограммдан ошиб кетишига умид қилмоқдамиз.

Нотиқ конкрет ижрачи коллективлар ва якка тартибдаги ижарачиларнинг иш тажрибаси ҳақида батафсил сўзлаб берди. У ижара муносабатларини ривожлантириш чоғида раҳбарлар ва мутахассисларнинг роли ҳамда масъулияти ортаётганлигини таъкидлади. Шу сабабли уларнинг манфаатларини ҳам пировард натижаларга чамбарчас боғлаб қўйиш, уларнинг меҳнатини нормалашнинг ҳозир амал қилаётган системасини такомиллаштириш керак. Айниқса хўжалик даражасида хизмат қиладиган тармоқ меҳнатини ташкил этишни мумкин қадар тезроқ ижара формаларига мувофиқлаштириш . зарур. Акс ҳолда ишга зарар етади.

Ижарага ўтиш статистика ҳисоботи ва бухгалтерия ҳисоб-китобини тубдан ўзгартиришни талаб қилмоқда, деди хўжалик директори. Ижарачиларга пенсия тайинлаш масаласини тартибга солиш ҳам муҳимдир.

Мцхети райони раҳбарлари хўжаликларнинг раҳбарлари мадади билан ижарачи коллективларнинг дастлабки иш натижаларидан келиб чиқиб, бутун район агросаноат комплексини ижара муносабатларига ўтказиш тўғрисида республика Давлат агросаноат комитетига таклиф киритди. Бу таклифлар қабул қилинди ва ҳозир район агросаноат комплекси бўлажак хўжалик механизмининг вариантлари ишлаб чиқилмоқда.

Иваново-Франковск областидаги Тисменицкий район «Ленинская искра» колхозининг раиси **Д. Н. Палий** хўжаликда тузилган кооперативларнинг иши тўғрисида батафсил сўзлаб берди. Бу кооперативларнинг ҳар бири ўз харажатларини ўзи коплаш ва ўзини ўзи пул билан таъминлаш шароитида ишламоқда. Ҳар бир кооператив етиштирган нарсани ўзи тақсимлайди. Қўшимча қиймат ярата олмаган экан — ҳеч нарсани тақсимлай олмайди.

Бизда соф фойда 2,2 миллион сўмни ташкил этди. Уч йил ичида давлатга 2 миллион сўмни қайтариб бердик.

Катта маъмурий аппаратни сақлаб туриш зарурати қолмади. Агар кооператив у ёки бу мутахассис бўлишини хоҳласа, унга ўзи иш ҳақи тайинлайди. Бизда омилкор одамлар қадрланадиган бўлиб қолди. Бошқалар ҳам шунга мувофиқ ишлайдиган бўлиб қолишди.

Бухгалтерия ҳисоб-китоблари қайта ташкил этилди. Молия-ҳисоб-китоб маркази бор. Марказ ҳузурида кооператив банки ишлаб турибди. Ҳар бир кооперативнинг учтадан счёти бор. Булар асосий фаолият фонди, моддий рағбатлантириш фонди ва социал-маданий тараққиёт фондидир.

Кооперативлар ўз ишлари билан ёшлар орасида ҳурмат қозонди. Олдин йигит ва қизларни ишга жалб этиш қийин эди. Ҳозир эса ўзига хос конкурс ўтказиб, танлаб олинмоқда.

Нотиқ ҳозир қишлоқда юз бераётган жараёнларга мувофиқ равишда мутахассисларни тайёрлашни яхшилашга қаратилган таклиф киритди. У олдин сўзга чиққан нотиқларнинг колхозлар ва совхозларнинг моддий-техника таъминотини тубдан **қайта ташкил этиш зарурлиги ҳақидаги таклифларини** қўллаб-қувватлади. Жумладан, бу автомобиль етказиб беришга ҳам тааллуқлидир. Ғалати аҳвол юз бермоқда: ёнилғи етишмаяпти, аммо ҳар бир автомобилда, масалан, пичан, сенаж ва бошқа баъзи юкларни ташиш чоғида автомобиллар юк сиғимининг учдан бир қисмидангина фойдаланилаяпти, бинобарин юк ташиш учун 2—3 баравар кўп ёнилғи сарфламоқдамиз.

Меҳнатни ташкил этиш ва рағбатлантиришнинг ижара ва бошқа самарали формаларини кенг жорий этиш ҳозирги замон аграр сиёсатининг асосий бўғини эканлигини тажриба кўрсатди, деди Ўзбекистон ССР Сирдарё область Мирзачўл районидаги «Ўзбекистон» совхозининг ижарачи бўлинмаси бошлиғи, агроном **Қ. Тоҳиров.** Совхозда 1987 йилда янгича ишлашга ўтиш ҳисобига пахта ҳосилдорлиги гектарига 4 центнер оширилди. Бу йилги мавсумда ҳам юқори натижа кутилмоқда. Шуниси характерлики, бунга ишловчилар сонини камайтирилган ҳолда эришилмоқда. Масалан, у раҳбарлик қилаётган коллектив ўз составидан ҳалол, тўла куч билан меҳнат қилишни хоҳламаган ўн кишини чиқариб юборди. Ҳар бир ишловчининг иш унумдорлиги ҳам шунга мувофиқ равишда ошди. Ижарачи бригада формаси асосида шахсий манфаатларни совхоз ва давлат манфаатлари билан боғлайдиган иқтисодий механизм шаклланмоқда. Эндиликда коллективнинг ҳар бир аъзоси — хўжайин, унинг олдида ташаббускорлик учун ҳам, ўзини кўрсатиш учун ҳам катта имкониятлар очилмоқда. Хуллас, ижара пудрати ҳалол, ижодкорлик билан, виждонан иш қилишга имкон беради. Аммо кўпгина муаммолар бор: хусусан механизмлар ва бошқа техника етишмаяпти, пахтачиликнинг агротехника, экономика ва экология масалаларини ҳал қилишга олимлар қўшаётган ҳисса етарли эмас.

Москва областидаги «Москва» агросаноат комплексининг Ленин район улгуржи-чакана савдо мева-сабзавот бирлашмаси 2-магазинининг директори **Г. А. Тен** ижарачиларнинг савдо билан мустаҳкам алоқа ўрнатиши тўғрисида гапирди. У ижарачи коллективларда етиштирилган маҳсулот магазинларга юқори сифати сақланган ҳолда келтирилаётганини таъкидлади. Афсуски, бошқа маҳсулотлар бундай эмас. Бунинг сабаби шундаки, улар магазинга етиб келгунча, катта йўлни босиб ўтади. Бу айниқса, мева-сабзавот маҳсулотларига тааллуқлидир. Мамлакатда мева ва сабзавот жуда кўп миқдорда етиштирилмоқда, амалда бутун мамлакатни тўйдириш мумкин, аммо ана шу маҳсулот йўлларда нобуд бўлмоқда. «Москва» агросаноат комплекси системасидагидек иш тутилса, бу аҳволдан қутилиш мумкин. Бу ерда маҳсулот даладан тўғри магазинга келтирилади.

Нотиқ бу тажрибадан кенг фойдаланиб, ён атрофида магазинлар шохобчаси бўлган мева-сабзавот маҳсулотларини сотиш билан шуғулланадиган йирик савдо марказлари барпо этишни таклиф қилди. Фақат шундагина, бевосита, тайёрлаш идораларисиз, мева-сабзавот бирлашмаларисиз, ҳар қандай воситачиларсиз, маҳсулотни нобуд қилмай сотиш мумкин бўлади. Маҳсулотни сотиш кенг йўлга қўйилиши ва барчага қулай бўлиши лозим.

Қишлоқ хўжалик маҳсулотларини етиштирувчиларнинг савдо билан шуғулланишларига вақтлари йўқ. Улар далаларда, ўз участкаларида ишлашлари керак. Бинобарин, катта шаҳарларда мева-сабзавот маҳсулотларининг майда улгуржи бозорларини ташкил этиш зарурати ғоят етилди. Бу жуда зарур.

Нотиқ марказий телевидение орқали «Время» программасининг охирида катта шаҳарлардаги бозорларда ёки улгуржи бозорларда нархлар индексини кўрсатиб боришни таклиф қилди. Бундай ахборотни маҳаллий Советлардан олиш мумкин. Нарх индекси ҳаммага керак, улар ижарага даъват этади, ҳозир кам бўлган маҳсулотларни етиштиришга даъват этади, нарх юқори бўлган жойларда уни камайтиради.

М. С. Горбачев учрашувга якун ясаб, бундай деди:

Бутун мунозарамизга хулоса чиқарадиган бўлсак умуман ҳаммамиз бир фикрга қўшиляпмиз: ҳамма нарса одамга боғлиқ. У—тегишли тарзда тайёргарлик кўрган одам, манфаатдор одам, барча қулайликларга эга бўлган одам, ерни ва қишлоқ хўжалик меҳнатини севадиган одам бўлиши керак. Гап қишлоқ одамлари хусусида борганида, қишлоқда турмуш тарзини шакллантиришда биз кўп нарсадан маҳрум бўлганимиз, стратегик тарздаги катта нуқсонларга йўл қўйганимиз ҳақида бораётган бўлса ҳам, ушбу ҳолда мен ўзимни оптимист деб ҳисоблайман. Бутун жамиятимиз ҳозир ўзини оптимист деб ҳисобламоқда. Барча зарур нарсаларга, жумладан аграр сектор учун, унинг нормал ишлаши учун имкониятга эга бўлган Совет Иттифоқидек бой мамлакатда озиқ-овқат масаласини тегишли даражада ҳал қилганимиз йўқ.

Ҳозир биз ана шундай шароитни яратиш учун, олдимизда турган вазифаларни ҳал қилишга қишлоқдаги одамларни, қишлоқ меҳнатчисини ҳамда бундан буён ўз тақдирини аграр сектор билан боғлашни истаган барча одамларни жалб этиб, ҳаракат қилишимиз лозим. Одамлар ўз меҳнатларини жамият юксак даражада қадрлашига ишончлари комил бўлиши учун биз ана шундай шарт-шароитларни яратишимиз керак. Чунки деҳқон меҳнатига оғир зарба берилган, деб ўйлайман.

Биз ўзимизга виждонан айтишимиз керак: қайта қуришни авж олдирган вақтимизда ҳамма нарсани тўла ҳажмда тасаввур қила олмаган бўлсак керак. Ҳозир биз ҳаммаси анча мураккаблигини, қийинроқ эканини кўриб турибмиз, аммо бу қайта қуришнинг зарурлигига бизни яна ва яна ишонтирмоқда. Биз ўз қадриятларимиз базасида, танлаб олган социалистик йўлимиз доирасида жамиятни қайта тиклашимиз керак. Мана шу қайта тикланиш учун социалистик тузумимизнинг жуда катта имкониятлари мавжуд. Чунки, унинг негизида, унинг табиати замирида инсон манфаатларини назарда тутиш ва инсонни кўзлаб иш тутиш бор, бутун фаолиятимиз маркази — инсондир. Биз ерга унинг хўжайинини қайтариб беришимиз, социалистик мулкчилик замиридаги имкониятлардан тўла фойдаланишимиз, инсон ерда иқтисодий ва ҳуқуқий жиҳатдан хўжайин сифатида мустаҳкам ўрнашиб қолиши учун ҳамма ишни қилишимиз керак.

Биз демократия механизми, социалистик демократия орқали (чунки бошқа демократия бунга қодир эмас, у бунга йўналтирилмаган) барча асосий қарорлар аппаратнинг эмас, ҳатто энг билимдон, халққа энг садоқатли аппаратнинг самараси эмас, балки меҳнаткашлар фаолиятининг чинакам самараси бўлиши учун одамларни сиёсий жараёнга жалб этишимиз лозим. Жамиятни соғломлаштириш, ахлоқий-маънавий жиҳатдан уни қайта тиклаш орқали одамларни социалистик қадриятлардан, ахлоқимиздан, умумбашарий қадриятлардан кўпроқ баҳраманд этишимиз лозим.

Умуман, буларнинг ҳаммаси бир-бири билан боғлиқ, ўртоқлар. Шу сабабли, биз қайта қуришимизни мана шу барча асосий йўналишларда олиб бормоқдамиз.

Назаримда, учрашувимизда тилга олинган ҳамма нарсалар — бу ҳам инсонни асосий қадриятларга, ишлаб чиқариш муносабатларини қайта қуриш орқали социализмнинг янги қиёфасини, демократиялашни ваъда қилаётган ва уни таъминлаши лозим бўлган жиҳатларга қайтаришдир. Ижара пудрати, ижара муносабатлари орқали фақат экономика эмас, шу билан бирга бутун жамият ҳам ғоят демократиялаштирилмоқда. Бу ерда ҳаммаси бир-бирига қўшилиб, яхлит тус олади. Бу ғоят чуқур, революцион қайта қуришдир.

Бу жараён яна шунинг учун ҳам жуда муҳимки, у базисга, жамиятнинг негизига тааллуқлидир. Қайта қуриш омиллари инсон ҳаётий фаолиятининг ҳамма соҳаларига бориб тақалади. Шу сабабли, ишлаб чиқариш муносабатларини қайта қуриш — энг муҳим вазифадир. Бу бутун экономика ва аграр сектор учун биринчи даражали аҳамиятга эга бўлган вазифадир.

Янги формалар жуда кўп бўлаверсин. Мен намуна хўжалик ташкил этиш тўғрисидаги таклифга жуда эҳтиёткорлик билан, маълум даражада хавфсираб қарайман. Бошқа нарсаларни билмадиму, бизда тажриба хўжаликлари, база хўжаликлари ҳам бор эди. «Моделлар» ҳам бор эди.

Менимча, энг муҳими қуйидагилардан иборат. Социалистик мулк мавжуд. Инсонни активлаштириш орқали, ишлаб чиқариш муносабатларида унинг мавқеини мустаҳкамлаш орқали ана шу социалистик мулкнинг имкониятларини рўёбга чиқариш керак. Бу асосий жиҳатдир, қайта қуришнинг моҳияти мана шундадир. Айниқса, аграр сектордаги қайта қуришнинг моҳияти мана шунда. Чунки, бу ерда гап инсоннинг ер билан, жонли организмлар билан боғлиқлиги тўғрисида бормоқда. Уни ана шулардан ажратиб бўлмайди. Биз ана шундай қилсак, у ҳолда ажралиш юз беради, инсон ердан, қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришидан бегоналашиб қолади. Бу эса қишлоқ хўжалигида меҳнатнинг пировард натижаларига таъсир этади.

Шу боисдан биз, энг аввало, аграр сектордаги ишлаб чиқариш муносабатларини қайта қуришимиз лозим. У ёки бу хўжаликнинг, у ёки бу зонанинг, регионнинг конкрет шароитларига мос келадиган, иш берадиган, ана шу вазифани амалга оширадиган ҳамма нарса яшаш ҳуқуқига эга бўлаверсин. Шу муносабат билан мен бу ерда тилга олинган формалардан бирортасини ҳам инкор этмайман. Колхозлар ва совхозлар, кооперативлар, ижара муносабатлари, инсоннинг ер билан, ишлаб чиқариш воситалари билан боғлиқлиги уларга асос қилиб олинган. Биз велосипед ихтиро қилишимизга ҳожат йўқ. Кооператив орқали кооперативларнинг имкониятларини рўёбга чиқаришимиз лозим — бу асосий йўналиш. Бу ўринда турлича ёндашувлар ва формалар бўлиши мумкин, чунки колхозлар ва совхозларнинг ўзлари ҳам турличадир.

Масалан, Ноқоратупроқ ерларда, аввало, одамларнинг у ерга қайтиб бориши учун шарт-шароит яратиш керак. Ана ўшанда бу жараён авж олиб кетади. Бу эса, ижара муносабатлари орқали одамларни бу зонадаги ерга қайтариш лозимлигини бекор қилмайди. Эстонияда, Болтиқ бўйида эса таркиб топган ўз анъанаси бор.

Колхоз ва совхозни шартнома орқали хусусий сектор билан боғлаш, хусусий секторни ишлаб чиқариш муносабатларига жалб этиш ва шу йўл билан унга тағин ҳам кўпроқ социалистик тус бериш керак. Социалистик мулк негизида коллектив хўжалик билан бизда таҳқирли эшитиладиган хусусий кишилар эмас, балки чинакам омилкор хўжайин боғлиқ бўлиши керак.

Қисқа қилиб айтганда, амалда, асосий йўналишда — иқтисодий муносабатлардаги катта ўзгаришлар орқали одамларни ерга қайтаришда ўзини оқлайдиган ҳамма формаларни қўллаб-қувватлаган бўлардим. Бу сўзимнинг охирида таъкидламоқчи бўлганларимнинг биринчиси.

Иккинчидан, бугун ҳар ҳолда шуни қатъий қилиб айтиш керак: хўжаликлар билан янги иқтисодий формаларга ўтиш зарур. Ана ўшанда баъзи бировлар учун яхши шароитлар ва бошқаларнинг норозиликлари учун сабаб қолмайди. Мана сизга мисол. Акакий Иванович Жгенти ва бошқалар бу ҳақида гапиришди. Саккиз ёки тўққиз ой ишлашганидан кейин қарабсизки —750 минг сўм зарари бўлган хўжалик бир йил ичида фойда кўриб ишламоқда. Бу ёғига суръат яна ортаверади, одамлар қаддиларини ростлаб оладилар, ўз кучларига ишонадиган бўладилар. Энг асосий қийинчилик — одамларнинг психологиясини ўзгартиришдир. Одамлар бундай ўйлашади: бошлиқлар бизни алдашмаяптими, улар бизни қаёққа тортишаяпти? Одамлар бизнинг сиёсатимизга, амалий ҳаракатларимизга ишонишлари учун ҳалол, очиқчасига ҳаракат қилиш керак. Бу эса бутун жамиятимизнинг — ишчилар синфининг ҳам, қишлоқ хўжалиги меҳнатчиларининг ҳам манфаатларига мос келади. Уларнинг манфаатларини уйғунлаштириш орқалигина бунга эришиш мумкин. Мамлакатимизда тўпланган тажриба, бундай тажриба анчагина, шуни кўрсатмоқдаки, ёппасига шу йўналишда ҳаракат қилиш, хўжалик юритишнинг янги методларига ўтиш лозим.

Шу муносабат билан: қандай қилсак олдинги хатоларни такрорламаймиз, «сохта» ҳисоботлар йўлига ўтиб кетмаймиз, жонли ишни сохталаштириб зўр бериб мусобақалашишга ўтиб кетмаймиз, деган савол туғилади. Гап ишлаш лозимлиги ҳақида бормоқда. Бугун қилинаётган барча яхши, эзгу ишлар одамлар ўзлари қабул қилган қарорлар, уларнинг иродаси билан бўлиши жуда муҳим. Агар биз одамларни ижарага ўтишга «мажбур қилишаяпти», деб айблашларидан қўрқиб уларни ижара муносабатларига жалб этиш юзасидан ҳеч қандай иш қилмасак, нотўғри иш бўлур эди. Мен аксинча, бўлиши керак деб ўйлайман. Илғор тажрибани, ютуқларимизни кенгроқ пропаганда қилиш, кўрсатиб бериш лозим, токи одамлар уларни кўрсинлар, билсинлар, танишиб олсинлар, бу мавзу матбуот ва телевидениенинг доимий мавзусига айланиб қолсин.

Қандай воқеа юз бераётганига қаранг, ҳозир энг қизиғи — қайта қуриш қандай бораётганлиги ва энг муҳими эса — халқнинг ўзи қарор қабул қилаётганлигидир. Бу райком бюроси ёки бошқа раҳбар ташкилотнинг кўрсатмаси билан бўлмаётгани ҳақида ёзиш ва кўрсатишдан иборат. Йўқ, одамларнинг ўзлари тушуниб етдилар ва ўз тақдирларини ўзлари ҳал қилмоқдалар. Худди шундай бўлиши учун ақлли, фаҳм-фаросатли, инсоний, иқтисодий, мафкуравий иш зарур. Шундай қилиш кераки, турли «тазйиқлар» билан шуғулланмаслик, директивалар ва кўрсатмалар тўқимаслик лозим, балки янги методларни халқнинг ўзи эгалласин. Илғор тажрибани пропаганда қилиш орқали, унда одамларнинг ўзлари иштирок этиши орқали ана шунга эришиш керак, биз учун худди мана шундай йўл мақбул! Бу ҳамма нарсани ўз ҳолига ташлаб қўйиш эмас, ўртоқлар, бу умумхалқ ҳаракати бўлиб, уни янги формалар сари, юксак унумдорлик сари, энг яхши натижалар сари олиб бориш керак.

Жамият яқин вақт ичидаёқ қишлоқ бутун мамлакат учун тағин ҳам кўпроқ сифатли маҳсулот етказиб беришига муҳтождир. Бу эса улкан рағбатдир. Бутун мамлакатнинг эҳтиёжи шундайки, бу эҳтиёж ҳеч қандай холис ниятли одамни лоқайд қолдирмайди. Бинобарин, одамлар хўжалик юритишнинг янги формаларига ва қишлоқ хўжалигида янги натижаларга олиб борадиган жараёнга қўшиладилар.

Биз ўз қийинчиликларимизнинг объектив ва субъектив, психологик сабабларини кўриб турибмиз. Агар биз бу сабабларни кўрмаганимизда, ён-веримизга қарамасдан ҳаракат қилган бўлар эдик. Бундай ҳаракат эса улкан ва мураккаб ишда ҳеч нарса бермайди, фақат мамлакат тараққиётининг муҳим босқичида бутун аграр сиёсатимизни обрўсизлантиради, холос. Шу боисдан реалликларни англаб етиш асосида янги усулларни ўзлаштириш учун ғоят хушмуомалалик, лекин бағоят фаоллик билан иш олиб боришимиз лозим. Мамлакатда — фақат қишлоқ хўжалигида эмас, ҳамма жойда пул ишлаб топилишига эришмоқ керак. Меҳнатнинг миқдори ва сифатига мувофиқ натижа бўлмас экан, пул тўламаслик лозим. Агар шу принцип изчиллик билан амалга оширилса, ҳамма янги йўлларни қидириб қолади.

Ҳар бир киши пировард маҳсулот учун, унинг миқдори ва сифатига қараб ҳақ оладиган бўлса, бизда ҳамма нарса муҳайё бўлади. Ишлаб чиқариш воситалари ҳам, халқ истеъмоли моллари ҳам муҳайё бўлади. Агар хўжаликнинг ҳар қандай соҳасида ҳар бир киши муғомбирлик, олғирлик қилса, фақат ўзи ҳақида ўйласа, давр тақозосига жавобан иш тутмаса, ўзингиз айтингчи, бизда товарлар қаердан пайдо бўлади, пулга нимани сотиб олинади?

Социализмда ҳамма бу — ўз жамияти эканлигини тушуниб етиб ишлаши, ишлаганда ҳам онгли, ташаббускорлик, мусобақалашув асосида коллектив бўлиб ишлаши керак. Шу сабабли яна такрор айтаманки, масалани шундай қўйиш керак: ишлаб топилмаган пулни тўлаш мумкин эмас, шу жумладан бошқарув аппаратига, фанга, ҳаммага ҳам тўлаш мумкин эмас, ана ўшанда хўжалик юритишнинг янги, энг самарали формаларини қандай қилиб тезроқ ўзлаштириш йўлларини излаб қолишади, ҳаёт уларни тўғридан-тўғри ижара муносабатларига, иқтисодий муносабатларни қайта қуришга олиб келади.

Бугунги гурунгимиздан жуда мамнунман. Бу ерда ўртага қўйилган конкрет тусдаги муаммоларни сиёсий қарорларни ишлаб чиқиш чоғида, энг муҳими эса — ижара ва ердан фойдаланиш тўғрисидаги қонунларни ишлаб чиқиш чоғида ҳисобга оламиз. Ҳозир бундай қонунларни тайёрлашга киришилмоқда.

Биз КПСС Марказий Комитетининг Пленумига аграр сиёсат хусусидаги стратегик мулоҳазалар ва таклифлар билан боришимиз керак. Шу билан бирга бу ҳужжат СССР Министрлар Советининг бошқарувнинг иқтисодий муносабатларини қайта қуришга, социал қурилишга, фан ва техника масалаларига, кадрлар билан таъминлашга доир бир неча қарорларига асосланади. Аграр секторимиз тараққиёти учун янада кенг йўл очиб беришга ҳам социал-иқтисодий, ҳам илмий-техникавий, ҳам ҳуқуқий шарт-шароитларни яратиш учун шак-шубҳасиз, бу масалаларни муҳокама қилиш ва ҳал этиш лозим.

Яна такрор айтаманки, бу — мамлакат, халқ учун жуда зарур. Бу энг устун даражадаги вазифа бўлиб қайта қуриш шароитида биз уни ҳал этишимиз керак. Фаол иштирок этганларингиз учун ҳаммангизга миннатдорчилик билдираман.

(ТАСС).

ТАШАББУС, МУСТАҚИЛЛИК, МАСЪУЛИЯТ КЎПРОҚ БЎЛСИН

Мамлакатимиз 29 октябрь куни 70 йиллик юбилейини нишонлайдиган Бутуниттифоқ Ленинчи Коммунистик Ёшлар Союзи ўз тараққиётининг янги босқичига кирди. Ўтган йиллар ичида комсомол тарихига кўпгина шонли ва машаққатли саҳифалар битилди. Унинг байроғидаги жанговар ҳамда меҳнат орденлари ёшларимиз турли авлодлари катта йўлнинг барча босқичларида мардлик, фидойилик кўрсатганидан далолат беради.

Лекин бу йўл фақат муваффақиятлар билан нишонланган эмас, турғунлик йиллари ёшларнинг жамоат ташкилотига ўз таъсирини кўрсатди. У расмиятчиликдан, бюрократизмдан кўпроқ жабрланиб, ўз обрўсини йўқота бошлади. Ягона сиёсий кун қатнашчилари бу ҳақда ошкора ва принципиал гапирдилар. Республика ёшлари амалга оширган ишлар ёнига ҳозирги

РЕСПУБЛИКА МЕҲНАТ КОЛЛЕКТИВЛАРИДА 14 ОКТЯБРЬ КУНИ БЎЛИБ ЎТГАН ЯГОНА СИЁСИЙ КУН ҚАТНАШЧИЛАРИ КОМСОМОЛ ВА ЁШЛАРНИ АНА ШУНГА ДАЪВАТ ЭТДИЛАР

кунда дадил қўшиш мумкин бўлган яхши ишлар ҳам айтиб ўтилди. Чунончи, Ўзбекистондаги мавжуд комсомол-ёшлар меҳнат коллективларининг кўпчилиги хўжалик юритишнинг янги шароитларида муваффақиятли ишлаётганликлари, жамиятимизни қайта қуришга катта ҳисса қўшаётганликлари қайд этилди. Комсомолнинг 70 йиллигига тайёргарлик даврида социалистик мусобақанинг янги самарали формалари пайдо бўлди ва у кенг ёйилди. Энди социалистик мусобақа илғорларини аниқлаш чоғида рапортларнинг ғолибона рақамларигина қараб чиқилмаётир, айни вақтда ёш меҳнатчиларнинг актив гражданлик позицияси, уларнинг ўз намуналари билан бошқаларни орқаларидан эргаштира олишлари, корхона, колхоз ёки совхоздаги барча ишларга шахсий таъсир кўрсатишлари ҳам ҳисобга олинмоқда.

Меҳнат коллективларида айни ёшлар амалий, самарали ташаббуслар ижодкори бўлаётгани ҳақида фахр билан мисоллар келтирилди. «Туямуюнгидрострой» электр пайвандчиси А. Бекчонов, Бухоро трикотаж фабрикасининг тикувчи-мотористкаси М. Мажидова, Жиззах пластмасса буюмлари заводининг қуювчиси С. Исломова каби кўплаб ёш ишчилар ўз корхоналаридагина эмас, районлар ва областларнинг комсомол ташкилотларида ҳам юксак унум билан меҳнат қилиш ва ижтимоий ҳаётда фаол иштирок этиш ҳаракатининг ҳақиқий карвонбошилари бўлиб қолдилар.

Шундай бўлса ҳам, амалга оширилган ишлар бугун янгиланишнинг оғир йўлидан бораётган республика комсомол ташкилотининг дастлабки қадами эканлигини тан олиш лозим. XIX Бутуниттифоқ партия конференциясининг қарорлари комсомоллар ва ёшларга кенг фаолият майдонини очиб берди. Партия бугунги кунда ёшларга аввалгига қараганда кўпроқ мустақиллик, жамиятдаги ишлар аҳволига бевосита таъсир кўрсатиш имконини бермоқда. Ёшлар ҳақида ҳозир ишлаб чиқилаётган Қонун уларга бўлган катта ишончнинг яна бир далили бўлади.

Худди ёшлик, аввало, демократия, ошкораликни кенгайтириш ғояларини ўзига сингдирган ва ундан кундалик ҳаётда кенг фойдаланадиган бўлиши керак. Комсомолни кейинги йилларда кўпинча ғўрликда, етилмаганликда, бошланган ишни охирига етказа олмасликда айблаб келдилар. Биринчи навбатда худди ана шу камчиликлардан қутулиш зарур. Комсомол ташкилоти совет ёшларининг бир неча авлоди ҳақиқатан ҳам сазовор бўлган ўз обрўсини тиклаши зарур.

Республикамизда ўтказилган Ягона сиёсий кун доирасида меҳнат коллективларида бўлган йиғилишларда комсомол ташкилотлари шанига ҳам, ёшларнинг айрим категориялари — депутатлар, комсомолда ишлаётган ёш коммунистлар, сайлаб қўйиладиган органларнинг аъзолари шанига ҳам конкрет мулоҳазалар билдирилди, тавсиялар ҳамда маслаҳатлар берилди.

Республикада Ягона сиёсий кунни ўтказишда Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети Бюросининг аъзолари ва аъзоликка кандидатлари, партия, совет ва касаба союз ходимлари, министрликлар ва идораларнинг, Ўзбекистон Ленинчи Коммунистик Ёшлар Союзи республика ва область ташкилотларининг раҳбарлари қатнашдилар.

(ЎзТАГ).

ХЎЖАЛИК ҲИСОБИГА ЎТИШГА ТАЙЁРЛАНИБ

Тошкентда бўлиб ўтган Бутуниттифоқ семинар-кенгашида мамлакат автомобиль йўлчилари тўла хўжалик ҳисобига ва ўзини ўзи пул билан таъминлашга ўтиши олдидан муаммолар кўриб чиқилди. Кенгашда СССР Министрлар Совети, Госплани ва Молия министрлиги, республика министрликлари ва идораларининг масъул ходимлари иштирок этдилар.

Семинар-кенгашда хўжалик юритишнинг янги шароитларида тармоқ ташкилотлари ва меҳнат коллективларининг иш программаси белгилаб олинди.

Семинар-кенгашда Ўзбекистон ССР Министрлар Совети Раисининг ўринбосари В. В. Судаpенков иштирок этди. (ЎзТАГ).

● СПОРТ ● СПОРТ ● СПОРТ ● СПОРТ ● СПОРТ ● СПОРТ ● СПОРТ ● СПОРТ

ШАХМАТ:

ЧЕМПИОННИНГ МАВҚЕИ

Рейкьявикда жаҳон кубоги учун ўтказилаётган мусобақанинг учинчи босқичи давом этмоқда. Саккизинчи турда Михаил Таль — Андрей Соколов билан дуранг ўйнаб, очколарини 5,5 тага етказган ҳолда пешқадамлик мавқеини мустаҳкамлади. Соколов пешқадамдан ярим очко ортда. У яна икки шахматчи — Александр Бельявский билан Яан Эльвестлар қатори 2—4 ўринларни эгаллаб турибди. Жаҳон чемпиони Г. Каспаров эса ҳозирча еттинчи ўринда. У навбатдаги учрашувни исландиялик Маргейр Петурссон билан ўтказиб, очколарини баҳам кўрди. Чемпион ҳисобида 4,5 очко бор.

СИНХРОН СУЗИШ:

НАФОСАТ БАҲСИ

Тошкентда республика биринчилиги ўтказилди. Тиниқ сувда нафис ҳаракатлар бажариш кўпчиликда яхши таассурот қолдирди. Ёлғиз чиқишларда тошкентлик Ирина Савина, Римма Латифулина ва Светлана Плотниковалар мажбурий программани маҳорат билан бажаришди. Эркин программа бўйича ҳам улар бўш келишмади. Фақат бу гал Светлана ўрнини О. Шчелкина эгаллади. Жуфт бўлиб баҳслашишда Савина — Латифулиналар биринчи бўлишди. Мусобақада асосан Тошкент ва Андижон спортчилари қатнашишди. Фарғона, Сирдарё областларидан спортчиларнинг сабабсиз келмагани кўпчиликни ранжитди.

ФУТБОЛ:

ФАҚАТ ДУРАНГ

Жаҳон чемпионати саралаш учрашувларини ўтказаётган учинчи группа командалари ўртасидаги ўйинлар ҳозирча фақат дурангдан нари ўтмаяпти. Туркия — Исландия командалари учрашуви ҳам 1:1 бўлди. Ҳозирча Исландия футболчилари икки очко билан олдинда боришмоқда. СССР ва Туркия командаларида биттадан очко бор. ГДР ва Австрия футболчилари ҳали учрашув ўтказишгани йўқ.

Редактор Л. ҚАЮМОВ.

Р — 11043. Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. Тошкент шаҳри. А. — 237. ИНДЕКС 64583. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12